

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Živa Deu

Diplomacija in prevajanje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Živa Deu

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Diplomacija in prevajanje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Diplomacija in prevajanje

Diplomsko delo se ukvarja s preučevanjem področja prevajanja znotraj področja diplomacije. Najprej so na teoretski osnovi opredeljeni pojmi diplomacija, prevajanje in komuniciranje ter razmerja, ki se vzpostavljajo med njimi. S pomočjo primerjalne analize je prikazana razmejitev med pisnim prevajanjem in tolmačenjem v diplomaciji, ki temelji na razlikah v samih nalogah, zaupanih prevajalcem, v zgodovini, časovni komponenti in v osebnih lastnostih prevajalcev. Razmejitev je še nadalje razdelana s pomočjo razlage tehnološkega vidika razvoja prevajanja, ki je na področju tolmačenja preobrat doživel z Nürnberškimi procesi, na področju pisnega prevajanja pa še posebej v zadnjih 20 letih z razvojem računalniško podprtega prevajanja, predstavljenega na primeru Evropske unije. Delo prevajalcev na področju diplomacije je predstavljeno v luči nekaterih relevantnih prevajalskih teorij. Na podlagi razdelane razmejitve so prikazani viri moči, katerih nosilci so tolmači v diplomaciji, in služijo kot podpora trditvi, da so tolmači enakovredni akterji v mednarodnih odnosih, saj aktivno vplivajo na razvoj dogodkov v diplomaciji.

KLJUČNE BESEDE: prevajanje v diplomaciji, medkulturno posredovanje, strojno podprto prevajanje, diplomatsko prevajanje.

Diplomacy and translation

This diploma work is a study of the translation field within the field of diplomacy. At the outset it defines, on theoretical level, concepts of diplomacy, translation and communication along with the relations forming between them. Demarcation between written translation and interpretation in diplomacy, based upon the differences in tasks, entrusted to translators, upon the historical background, upon the component of time and upon personal characteristics of translators, is presented with the help of comparative analysis. This demarcation is even further examined with an illustration of technological view of the translation development which had reached its turnabout with Nuremberg trials and in the field of written texts translation in the last 20 years with the development of computer assisted translation tools, presented in the example of the European Union. Work of translators in the field of diplomacy is furthermore presented in the light of relevant translation theories. Interpreters in diplomacy are also holders of power sources which serve as support to the idea that interpreters are equal players in international relations because they actively contribute to the progress of events in diplomacy.

KEY WORDS: translation in diplomacy, intercultural mediation, computer assisted translation, diplomatic translation.

KAZALO

UVOD	8
1 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA	12
1.1 Diplomacija	12
1.2 Komuniciranje.....	14
1.3 Prevajanje	18
1.3.1 Tolmačenje.....	22
2 PRIMERJALNA ANALIZA PISNEGA PREVAJANJA IN TOLMAČENJA V DIPLOMACIJI.....	23
2.1 Dejavnik zgodovinskega razvoja	23
2.1.1 Pisno prevajanje v diplomaciji v zgodovini.....	23
2.1.2 Tolmačenje v diplomaciji v zgodovini.....	25
2.2 Dejavnik časa	27
2.3 Dejavnik osebnih lastnosti prevajalca oziroma tolmača.....	27
3 RAČUNALNIŠKO PODPRTO PREVAJANJE.....	30
3.1 Procesi prevajanja mednarodnih dokumentov v Republiki Sloveniji...	32
3.2 Vzorčni model procesa prevajanja v okviru Evropske unije	39
3.1.1 Zaposlovanje prevajalcev v Evropski uniji.....	44
4 DIPLOMACIJA V LUČI RELEVANTNIH TEORIJ PREVAJANJA.....	46
4.1 Ekvivalenca	46
4.2 Namen.....	48
4.3 Kulturno prevajanje.....	50
5 PREVAJALCI KOT ENAKOVREDNI AKTERJI V DIPLOMACIJI	52

6	ZAKLJUČEK.....	57
7	LITERATURA.....	60
	PRILOGA A: Primer teksta za preizkus prevajalčevih sposobnosti pred zaposlitvijo v EU. Zahteva se prevod iz tujega v materni jezik.....	65
	PRILOGA B: elektronsko pismo prevajalke Nine Barbič, zaposlene pri Evropski komisiji, z dne 21. oktobra 2010, kot odgovor na povpraševanje avtorice o začetkih in poteku njenega dela.....	66

SEZNAM SLIK IN SHEM

- Shema 1.1: Prikaz razmerja med medkulturnim komuniciranjem in komuniciranjem v diplomaciji.
- Shema 4.1: Shematski prikaz funkcionalističnih in ne-funkcionalističnih pristopov
- Slika 2.1: Nigger in the Woodpile
- Slika 3.1: Posnetek zaslona med iskanjem prevoda za strokovni izraz v terminološki bazi IATE.
- Slika 3.2: Posnetek zaslona med prevajanjem s programsko opremo SDL Trados 2007 Professional, aplikacijo Translator's Workbench.

SEZNAM KRATIC

CAT	Computer Assisted Translation; Računalniško podprto prevajanje
DKDO	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih
DKKO	Dunajska konvencija o konzularnih odnosih
DKPP	Dunajska konvencija o pogodbenem pravu
ECMT	European Commission Machine Translation
EPSO	European Personnel Selection Office; Evropska služba za izbor kandidatov
EU	Evropska Unija
EURAMIS	European advanced multilingual information system
IATE	Interactive Terminology for Europe
ILO	International Labour Organization; Mednarodna organizacija dela
OZN	Organizacija združenih narodov
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
SP	Slovenski pravopis
TM	Translation Memory
TWB	Translator's Workbench

UVOD

Ker obstaja prevajanje, se lahko vsi, ne glede na to, kateri jezik govorimo, učimo o preteklih zgodovinskih obdobjih, o različnih deželah in o vezeh, ki so se tkale med njimi; o vezeh, ki so jih tkali prvi diplomati, čeprav se takrat še niso tako imenovali, o vezeh, ki so jim jih pomagali tkati prevajalci. A čeprav so bili prevajalci in tolmači vse od začetka mednarodnih odnosov tako ključni člen v diplomaciji, da so lahko celo rešili življenje, ali pa prevod slabe novice plačali z lastnim,¹ jih zgodovinski zapisi največkrat spregledajo. Dokazi o njihovem obstoju in delu so velikokrat zgolj posredni, medtem ko jih poimensko še danes raje omenjajo le takrat, ko naredijo napako.

Če sem želela ugotoviti, kakšno vlogo ima prevajanje v diplomaciji, sem morala najprej opredeliti pojem diplomacije, da sem lahko razdelala, kakšne interakcije oziroma kakšna komunikacija poteka na tem področju in tako določila, kateri del te komunikacije oziroma diplomatske korespondence se v diplomaciji prevaja. Ker pa gre v pričujočem delu za poudarek na prevajanju v diplomaciji in ne na diplomaciji sami, o kateri je bilo že precej napisanega in povedanega, sem izbrala samo tiste definicije, ki so se mi zdele pomembne za pojasnjevanje področja mojega preučevanja, ter jih skušala povzeti tako, da bi nova definicija vsebovala tudi prevajanje. V ta namen sem skušala v nalogi na več načinov ponazoriti, kako ključen člen diplomacije je prevajanje oziroma tolmačenje.

Namen te naloge prav tako ni naštevanje ali razlaganje teorij prevajanja, od nastanka te discipline pa do danes, ampak prevajanje v diplomaciji razložiti v luči relevantnih prevladujočih teoretskih paradigem o prevajanju, znotraj katerih lahko, vsaj delno, pojasnimo tudi razvoj discipline prevajanja v diplomaciji oziroma v okviru teorij skušamo pojasniti različne vloge prevajalcev in tolmačev, ki so v diplomaciji, v primerjavi z drugimi področji, specifične.

¹ Dober primer je usmrnitev grškega tolmača na perzijski ambasadi v Atenah, ki so ga obtožili, da si je drznil grški jezik uporabiti za izražanje zahtev barbarov (Roland 1999, 12).

Ko sem z mentorjevo pomočjo izbirala naslov teme diplomske naloge, so k odločitvi veliko prispevale moje večletne prevajalske izkušnje pa tudi dejstvo, da na tem interdisciplinarnem področju še ni bilo veliko napisanega. Čeprav sem pri svojem delu med študijem politologije prevajala besedila z različnih področij, mednarodni odnosi niso bili eno izmed njih, saj je, to sem skušala pokazati tudi v tej nalogi, področje prevajanja v diplomaciji veliko bolj urejeno in formalizirano tudi v smislu, da poleg izkušenj od prevajalca v veliki večini primerov zahteva najmanj univerzitetno oziroma primerljivo stopnjo izobrazbe. V tej nalogi sem hotela pokazati, zakaj je delo prevajalcev v diplomaciji tako specifično, da so poleg visoke stopnje izobrazbe upravičene tudi zahteve po dodatnem znanju in nenehnem izobraževanju. Da bi ugotovila, kako se je poklic prevajalcev v diplomaciji spreminjal skozi čas in kako se je prilagodil današnjim potrebam globaliziranega sveta, v katerem komunikacija poteka hitro in po povsem drugačnih poteh, kot je potekala nekdanj, sem v skladu z ožjim in širšim raziskovalnim problemom, ki sta zastavljena v tej nalogi, oblikovala nekaj delovnih vprašanj:

Širši raziskovalni problem

Širši raziskovalni problem v tej nalogi je prevajanje v diplomaciji, in sicer kaj in kako se prevaja v diplomaciji.

Ožji raziskovalni problem

Zanimalo me bo, kdo so prevajalci v diplomaciji danes in kdo so bili v preteklosti, pri čemer se bom osredotočila na geografsko območje sedanje EU. Poskušala bom tudi ugotoviti, kako so ti akterji prispevali in še prispevajo k razvoju diplomacije in kako se znotraj področja diplomacije razvija področje prevajanja.

Delovna vprašanja:

1. Kaj je prevajanje v diplomaciji?
2. Kdo so nosilci prevajanja v diplomaciji in kakšna je njihova vloga?
3. Kako je potekalo prevajanje v diplomaciji v preteklosti in kako poteka danes:

- a) z vidika tehnološkega razvoja.
- b) z vidika sodobnih teorij v prevajanju.

Diplomsko delo je razdeljeno na pet poglavij. V prvem so razčlenjeni osnovni pojmi. V tem poglavju sem skušala tudi pokazati, da je prevajanje tako ključno, da ga je treba vključiti v definicijo pojmovno-teoretičnih izhodišč diplomacije in komuniciranja v diplomaciji.

V drugem poglavju sem se lotila primerjalne analize med pisnim prevajanjem in tolmačenjem, pri tem pa sem si pomagala z intervjujem s poklicnim tolmačem. Poudarjam pisno prevajanje, saj v tem delu tolmačenje obravnavam kot vejo prevajanja in ne kot ločeno disciplino. Ta analiza je temelj, na podlagi katerega v tem poglavju in kasneje poskušam delo tolmačev v diplomaciji postaviti tesno ob rob ostalih akterjev v diplomaciji, in sicer tudi s tem, da poudarim razlike v načinu dela prevajalcev pisnih besedil in tolmačev. Del poglavja je tudi kratek zgodovinski pregled.

Tretje poglavje je usmerjeno v sedanost in predstavlja novodobne pripomočke, ki jih prevajalci uporabljajo pri svojem delu. Skušam predstaviti tako njihove prednosti kot njihove slabosti. Za primer uporabim EU, ki zaposluje največje število prevajalcev na svetu. Uporabim opisno metodo, s katero želim ponazoriti potek dela od prejetega dokumenta do oddanega prevoda. Na tem mestu postane jasno, da prevajanje v diplomaciji ne razumem zgolj kot prevajanje komuniciranja na najvišji ravni, temveč k diplomaciji prištevam vse pomožne dejavnosti, ki služijo komuniciranju med državami.

V četrtem poglavju se usmerim k interdisciplinarnemu teoretičnemu vidiku prevajanja. Pod okriljem prevladujočih teorij o prevajanju skušam predstaviti delo prevajalcev v diplomaciji, s čimer želim prevajanje v diplomaciji predstaviti v novi luči ter predvsem poudariti pomembnost prevajalčeve vloge kot medkulturnega posrednika v diplomaciji.

Zadnje, peto poglavje, je skorajda že sklep, izpeljan iz vsega napisanega, saj v njem skušam povzeti in podkrepiti idejo o vlogi prevajalcev in prevajanja v diplomaciji. Ugotavljam, da ima prevajalec moč, zaradi katere ga lahko uvrstimo ob bok ostalim akterjem v diplomaciji, to pa skušam teoretično podkrepiti s pomočjo uporabe sekundarnih virov.

Delo ima nekaj omejitev. Avtorica kot prevajalka in študentka mednarodnih odnosov na to področje raziskovanja vstopam s subjektivni prepričanji o pomembnosti prevajanja v diplomaciji, pri čemer se ne sprašujem, ali je prevajanje v diplomaciji pomembno, vendar le iščem trditve, ki bodo moje domneve o njegovi pomembnosti potrdile. Obenem se v tej nalogi osredotočam na sedanost in na območje Evrope, pri čemer ostaja velik del prevajanja v svetovni diplomaciji v tej nalogi neraziskan.

1 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA

1.1 Diplomacija

Čeprav so to že mnogi poskusili, diplomacije ni mogoče opredeliti kar v enem samem stavku ali na način, ki se nikomur ne bi zdel pomanjkljiv. Pri pojmu, ki sega v zgodovino dlje kot segata mednarodna skupnost ali država, in ki v svojem razvoju ni ostal statičen, ampak se je moral spreminjati oziroma prilagajati danim okoliščinam, to pravzaprav sploh ni presenetljivo. "Res je sicer, da moremo tudi v komunikacijah, ki so potekale v prvobitni skupnosti, videti zametke diplomacije /.../, toda šele s teritorializiranimi družbenimi skupinami in državo kot bistveno obliko njene organiziranosti se pojavlja diplomacija" (Benko 1997, 257).

Sodobna diplomacija se je torej rodila z nastankom držav in bo, če se strinjamo z Morgenthauom (1993, 660-661), kot instrument služila ohranjanju mednarodnega miru vse do preoblikovanja sedanje skupnosti suverenih narodov v svetovno državo, pri čemer bodo njene naloge zajemale predvsem krmarjenje med uresničevanjem ciljev in prilagajanjem drugim državam, da uresničijo svoje cilje, ter tako določala, kako uspešna je zunanja politika neke države. Ker pa je diplomacija, kakršno poznamo danes, nastala šele v 15. stoletju s pojavom stalnih predstavništev² tam, kjer so nekdanje poznali le začasne ali *ad hoc* misije, in se uveljavljala vse do kodificiranja njenih nalog in funkcij v mednarodnem pravu in onkraj, ne moremo mimo 3. člena Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih,³ ki med funkcije diplomatske misije šteje:

- predstavljanje,
- zaščito interesov,
- pogajanje,
- obveščanje,

18) ² Milanski vojvoda je uvedel prvo stalno veleposlaništvo v Genovi leta 1455 (Berković 2006,

³ Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih iz leta 1961, ki je stopila v veljavo leta 1964.

- pospeševanje prijateljskih odnosov.

Podobno so tudi v 5. členu DKKO med drugimi opredeljene naslednje konzularne funkcije:

- Zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov, tako zasebnih kot pravnih subjektov, v skladu z omejitvami mednarodnega prava;
- Pospeševanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje medsebojnih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov.

Rdeča nit vsega, kar smo do sedaj povedali o diplomaciji, ne glede na to, s katerega vidika, obdobja ali področja jo preučujemo, pa je seveda komunikacija, ki je po Russetu in Starru (1996, 246) bistvena značilnost diplomacije. In čeprav nam kulturna mitologija pripoveduje o obdobju, ko so vsi ljudje govorili in komunicirali v enem samem jeziku,⁴ ni nobenih dokazov o tem, da bi takšno idilično obdobje zares kdaj obstajalo (Roland 1999, 7), prvi temeljni pogoj za komunikacijo pa je medsebojno razumevanje. Lahko torej postavimo domnevo, da se komunikacija med akterji mednarodne skupnosti in posledično diplomacija ne bi razvili, če ne bi bilo prevajanja oziroma tolmačenja.

Kljub temu, da z besedo prevajanje, ki jo bom podrobneje razdelala v nadaljevanju te naloge, mislimo in pomislimo predvsem na transfer pomena povedanega ali zapisanega iz enega jezika v drugega, gre Anthony Pym še dlje, ko pravi: **“Na celotno institucijo diplomacije lahko gledamo kot na tretji prostor, ki kulturam omogoča, da druga drugo tolmačijo na formaliziran način” (Pym 2010a)**. Ne gre torej zgolj za prenos iz enega sistema izraznih sredstev za govorno

⁴ Svetopisemska zgodba o babilonskem stolpu (GOSPOD je stopil dol, da bi si ogledal mesto in stolp, ki so ga postavili človeški otroci. In GOSPOD je rekel: “Glej, eno ljudstvo so in vsi imajo en jezik, in to je šele začetek njihovega dela. Zdaj jih ne bo nič več zadržalo; kar koli bodo hoteli, bodo naredili. Dajmo, stopimo dol in tam zmešajmo njihov jezik, da ne bodo več razumeli govorce drug drugega!”) (Sveto pismo na internetu, 1Mz 11)

in pisno sporazumevanje v drugega (SSKJ), temveč gre pri prevajanju domnevno za mnogo več, za transfer kulture. Če pa vse to poteka znotraj sfere diplomacije, ta konstrukt preseže 'klasične' opredelitve pojma diplomacije kot na primer metode izvajanja zunanje politike (Russet in Starr 1996, 246) ali pa družbene dejavnosti in političnega procesa, katerega politični udeleženci, najpogosteje države, stopajo v medsebojne odnose v mednarodnem okolju (Vukadinović 1995, 110).

Morda namenu tega preučevanja ustreza pojmovanje diplomacije po Poulladi (v Russet in Starr 1996, 246), ki med petimi funkcijami diplomacije omenja tudi funkcijo pospeševanja in omogočanja medkulturne komunikacije na številnih področjih. Toda tudi ta vidik ne omenja, da se medkulturna komunikacija pogosto vrši med dvema različnima jezikoma in da tako poteka posredno, prek prevajanja. Poulladova opredelitev prav tako izrecno ne predpostavlja, da v procesu medkulturne komunikacije mnogokrat prihaja do t. i. kulturnega prevajanja, to pa je pojem, ki ga bom skušala razjasniti v nadaljevanju, in sicer v poglavju o prevajanju.

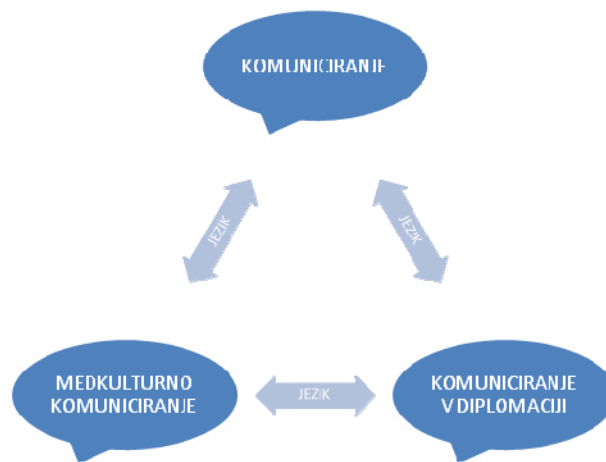
Za potrebe te naloge bomo rekli, **da je diplomacija formaliziran in do neke mere kodificiran mehanizem, ki ustvarja pogoje za obstoj sfere, v kateri se vrši medkulturna komunikacija med subjekti v mednarodni skupnosti oziroma njihovimi predstavniki, pri čemer je ta komunikacija velikokrat posredna, saj zaradi različnih jezikov v mednarodnem prostoru poteka prek tretje osebe oziroma prevajalca.**

1.2 Komuniciranje

V SSKJ je geslo komunicirati razloženo takole: izmenjavati, posredovati misli, informacije, sporazumevati se.

Ko v istem stavku omenjamo diplomacijo in komuniciranje, moramo najprej razlikovati med komuniciranjem v diplomaciji in diplomatsko komunikacijo. Medtem ko gre pri prvi besedni zvezi za smeri komuniciranja med točno določenimi subjekti, druga zajema sredstva in načine komunikacije na področju diplomacije. In ko govorimo o komuniciranju v diplomaciji, ne moremo mimo medkulturne komunikacije, zapletenega pojma, ki označuje komuniciranje med različnimi kulturami, zaznamovanimi s t. i. kulturnimi označevalci kot so identiteta, zgodovina, versko prepričanje in jezik, ki mu v tej nalogi posvečamo posebno pozornost. »Razlika med medkulturnim komuniciranjem in komuniciranjem znotraj ene kulture je v kulturnih zaznavah in simbolnih sistemih ljudi, ki komunicirajo – ti so si toliko različni, da spremenijo komunikacijski dogodek« (Samovar in Porter v Kaše 2008, 3). Pri tem seveda med komuniciranjem v diplomaciji in medkulturno komunikacijo ne gre postavljati enačaja. Lahko pa rečemo, da je **komuniciranje v diplomaciji vrsta medkulturne komunikacije, specifična zaradi subjektov, ki v njej nastopajo, in ustaljenega načina komuniciranja, ki poteka po pisanih in nepisanih pravilih diplomatskega ravnanja**. Če povemo bolj plastično, medkulturno komuniciranje lahko poteka tudi med slovenskim turistom in prodajalcem na tuniškem *souku*, kjer gre za dva različna jezika in za osebi, ki se morata druga drugi prilagoditi ter pri tem upoštevati t. i. kulturne markerje druga druge, da bi dosegli dogovor, pa vendar njuna interakcija nima kaj dosti zveze s komuniciranjem v diplomaciji.

Shema 1.1: Prikaz razmerja med medkulturnim komuniciranjem in komuniciranjem v diplomaciji.

Omenila sem že, da pri komuniciranju v diplomaciji govorimo o smereh. Tudi tu gre vsekakor za pisana in nepisana pravila, ki tovrstno komuniciranje ločujejo od zvrsti komuniciranja na drugih področjih. Po Nicku (1997, 57-63) so smeri komuniciranja kakor sledi:

- Neposredno komuniciranje med ministrstvi za zunanje zadeve dveh ali več držav. Zaradi povečanja števila subjektov v mednarodnih odnosih in hitrega razvoja telekomunikacije je tak način neposredne komunikacije vedno bolj pogost. Uporablja se tudi takrat, kadar v državi, s katero želi neka država komunicirati, zaradi finančnih ali drugih razlogov nima svojega predstavništva.
- Komuniciranje ministrstva za zunanje zadeve z lastnimi predstavništvi. Gre za smer komunikacije, ki omogoča normalno delovanje vsake diplomacije.
- Komuniciranje ministrstva za zunanje zadeve s tujimi predstavništvi, akreditiranimi v državi, je najosnovnejši in najbolj ustaljen kanal komuniciranja med dvema državama.

- Komuniciranje med predstavništvi, akreditiranimi v isti državi sprejemnici. Tu je pogostejša od pisne oblike komuniciranja ustna oblika, in sicer tako v formalnih kot v neformalnih okoliščinah.
- Komuniciranje predstavništva neke države s sekretariatom mednarodne organizacije, pri katerem je predstavništvo akreditirano.
- Komuniciranje med predstavništvi, akreditiranimi pri mednarodnih organizacijah.
- Komuniciranje med sekretariati raznih mednarodnih organizacij.

Za diplomatsko komuniciranje, ki služi komuniciranju v diplomaciji, se zaradi hitrega tehnološkega razvoja uporablja vedno več različnih sredstev. »Današnji diplomat mora poleg veščine govora in dogovarjanja ter sposobnosti kvalitetnega pisanja znati uporabljati tudi sodobna sredstva za komunikacijo, kot so telefon, telefaks, osebni računalnik, internet in podobno« (Berković 2006, 169). In ravno zaradi teh sodobnih sredstev lahko na primer v diplomatskih odnosih aktivneje sodelujejo tudi manjše države, ki si ne morejo privoščiti, da bi imele svoja predstavništva po vsem svetu. Komunikacija poteka hitreje in med vedno večjim številom subjektov. Nadalje lahko govorimo tudi o ustnem in pisnem načinu diplomatske komunikacije. Nick (1997, 93–100) navaja naslednje oblike pisne diplomatske komunikacije oziroma korespondence:

- osebno pismo;
- uradno pismo;
- nota, verbalna nota in nota v tretji osebi;
- memorandum, pro memoria, aide memoire;
- non-paper.

Ne glede na vrsto, obliko ali način komuniciranja pa se nazadnje vse strne v eno: glavno orodje komunikacije je jezik. "Jezik je kot skupen medij uradne mednarodne komunikacije popolno orodje in pomemben del diplomatske opreme, ki služi izvajanju političnega vplivanja, moči in prevlade" (Bolewski 2007, 79). Bitka za

prevlado jezika je bila vedno bitka za premoč. V diplomaciji je že nekaj let glavni jezik sporazumevanja – *lingua franca* – angleščina,⁵ ki je s Pariško mirovno konferenco in Versajsko mirovno pogodbo,⁶ ko je bila priznana za uradni jezik obeh, končala 200-letno prevlado francoščine (Roland 1999, 123).

V diplomaciji lahko govorimo tudi o izrazu diplomatski jezik, ki je po Berkoviću (2006, 173) »/.../ jezik, ki ga diplomatski predstavniki uporabljajo pri uradni komunikaciji v mednarodnih odnosih z diplomatskimi predstavniki drugih mednarodnopravnih subjektov.

1.3 Prevajanje

Glagol *prevajati* Slovar slovenskega knjižnega jezika razloži takole: izražati, podajati pisano ali govorjeno besedilo enega jezika z jezikovnimi sredstvi drugega jezika. Sama beseda prevajanje se je v slovenščini uveljavila iz romanske *traducere* prek nemške *übersetzen*⁷ (Movrin 2010, 23–24).

»Začelo se je torej s tolmačenjem, ki ga je terjala vsakodnevna nuja. Šele iz takšne kulturne podlage se je počasi razvilo literarno prevajanje, iz tega pa še kasneje prvi zametki refleksije o prevajanju, prevajalska teorija, s katero so v Evropi začeli Rimljani« (Movrin, 2010, 23). Vendar v času antike ne moremo govoriti o prevajanju v pomenu, kot ga poznamo danes. Rimljani so skušali pri prevajanju izvirnik preseči, medtem ko je danes samoumevno, da predlog pač ne gre krajšati in prirejati po svoje. Prevod se mora čim bolj približati izvirniku, pri tem pa se ne sme čutiti, da gre za prevod. »K temu idealu težijo mnogi koncepti: prevod je

⁵ Angleščina je prvi jezik 375 milijonov ljudi, kot tuji jezik pa naj bi ga govorila kar 1,1 milijarda ljudi (Bolewski 2007: 79).

⁶ Versajska mirovna pogodba iz leta 1919 je bila kodifikacija pogojev, pod katerimi se je končala 1. svetovna vojna, za katero je morala Nemčija krivdo v celoti prevzeti nase (Shimko 2005: 28).

⁷ Po Velikem nemškem slovarju beseda *übersetzen* pomeni tudi spraviti čez/prek, prestaviti.

uspešen, ko človek ne ve, da je prevod« (Pym 2010b, 32). Vse to pa še ne pomeni, da je prevod lahko dejansko enak izvirniku.

Približno enako je naslov knjige Umberta Eca iz leta 2001, v kateri avtor razloži, da bi se z definicijo prevajanja 'povedati isto stvar v nekem drugem jeziku', kar bi bila pravzaprav na prvi pogled najbolj smiselna razlaga, zapletlo že pri vprašanju, kaj naj bi pomenilo »povedati isto stvar« (parafrazirati, reformulirati?), zato je bolj natančno, če rečemo, da gre pri prevajanju za ustvarjanje nečesa, kar je približno enako izvirniku. In prav ta predpostavka o neenakosti je skupni imenovalec večine pristopov k teorijam o prevajanju.

Prevod je izvirniku lahko ekvivalenten le v primeru, da z besedo ekvivalentnost mislimo na enako vrednost. Jezika po tej paradigmi naravne ekvivalence⁸ torej nista enaka, le na določeni jezikovni ravni sta enakovredna. Ta enaka vrednost je obstajala že pred dejanjem prevajanja, prevajalec je torej ni ustvaril (Pym 2010b, 6-7). A medtem ko pri konceptu naravne ekvivalence pričakujemo, da smer prevajanja ne bo vplivala na rezultat, je pri teorijah smerne ekvivalence ta ključnega pomena. Če bo A dal B, ni nujno, da bo B dal A. Toda za nekatere avtorje⁹ ekvivalenca tako ni nič drugega kot zgolj neke vrste udobna utvara: »Prevajalec je proizvajalec ekvivalence, profesionalni komunikator, ki ga ljudje plačajo zato, da lahko verjamejo, da je, na kateri koli ravni že, B enako A« (Pym 1992, 77). In če hočemo s tem povedati, da A v resnici nikoli ni enako B, gremo lahko tako daleč, da rečemo, da imajo naravni govorci angleškega jezika kot jezika, ki se v diplomaciji največ uporablja, primerjalno prednost, ker lahko izrazijo odtenke, kakršnih govorci, ki so se angleščine učili kot tujega jezika, ne morejo. »Kadar se v angleščini pogajata Anglež in Nemec, je Anglež zagotovo v prednosti.

⁸ Dober primer ekvivalence navedeta Vinay in Darbelnet v uvodu njune knjige *Stylistique comparée du Français et de l'Anglais* iz leta 1958: ob opazovanju dvojezičnih obcestnih napisov na kanadski avtocesti zasledita napis SLOW / LENTEMENT. Obe besedi, prva angleška in druga francoska, pomenita POČASI, vendar se na francoskih avtocestah namesto LENTEMENT uporablja beseda RALENTIR (upočasnite), ki je tako naravna ekvivalenca za besedo SLOW. Avtorja predstavita tudi 7 metod prevajanja, s pomočjo katerih naj bi prevajalec ostal zvest naravni ekvivalenci.

⁹ Gutt, Toury, Pym.

Pri zakonodajnih predlogih, kjer se stvari dogajajo bolj počasi brez takojšnje interakcije, pa to ni problem« (Slovenski predstavnik v Svetu EU v Stabej in drugi 2009, 15). Na prvi pogled se zdi, da bi rešitev utegnil predstavljati esperanto,¹⁰ ki bi resda izničil prej omenjeno primerjalno prednost, še vedno pa bi ostale razlike v razumevanju, saj se vseh jezikov učimo v določenem kulturnem okolju, ta pa neizogibno vpliva na dojetje vsake naučene besede.

Kot sem že poudarila, lahko o prevajanju govorimo na več ravneh. Tu torej ne gre zgolj za prenos iz enega jezika v drugega, za vprašanje, v kolikšni meri je sporočilo izhodiščnega besedila, pa naj bo to v ustni ali pisni obliki, dejansko ohranjeno. Ob predpostavki, da vsak jezik označuje specifično kulturo, pri čemer so si nekatere bolj, druge manj podobne, lahko rečemo, da gre pri prevajanju za močan vpliv na mešanje kultur. Že z jezikovnega vidika opazimo, da nekatere besede vstopajo v druge jezike sprva kot tujke, pri čemer zaradi ustaljene rabe ostanejo v jeziku kot prevzete besede, ki včasih prevzamejo domačo obliko in postanejo sposojenke.¹¹ Čez čas sploh ni več zaznati njihove zaznamovanosti. In če je jezik del kulture, pa je hkrati tudi sredstvo za njen prenos oziroma po Trivediju »prevozno sredstvo kulture«. Vendar do prenosa kulture prek prevajalca lahko pride le, če ta dovolj dobro pozna obe kulturi, da lahko zazna, kdaj je potrebno pojasnilo ali prilagoditev. Seveda je treba na tem mestu poudariti predvsem vrednote, načela in prepričanja, ki niso vidna na zunaj, tako kot na primer folklor, umetnost, glasba, in kot taka včasih potrebujejo dodatna pojasnila. Na pogovorih med japonskim cesarjem Hirohitom in predsednikom Nixonom je prevajalec cesarjev odgovor »bom razmislil« prevedel dobesedno, pri čemer ni povedal, da je cesar Nixona na ta

¹⁰ Temelj tega, kar je postalo mednarodni jezik esperanto, je leta 1887 v Varšavi postavil dr. Ludvik Lazar Zamenhof. Zamisel mednarodnega planskega jezika, ki nima za cilj nadomestiti narodne jezike, temveč služiti kot dodaten, drugi jezik za vse, ni bila nova, vendar je Zamenhof videl, da se mora tak jezik razvijati s kolektivno rabo in je zato omejil svoj začetni predlog na minimalno slovnico in majhen besednjak. Zdaj je esperanto polno razvit jezik, ki ga govori po vsem svetu razširjena govorna skupnost in ki ima popolna jezikovna izrazna sredstva. Mnoge Zamenhofove zamisli so napovedovale zamisli utemeljitelja sodobnega jezikoslovja strukturalista Ferdinanda de Saussura (Esperanto).

¹¹ Primer je lahko beseda *ataše*, ki izvira iz francoske *attacher*, kar pomeni dodeliti, navezati.

način vljudno zavrnil (Roland 1999, 166). Ker pojasnilo ni bilo dano, ni prišlo do prenosa predlog znanja o kulturi, hkrati pa je prišlo do napačnega razumevanja.

Pri prevajanju na t. i. medkulturni ravni je zanimiv tudi vidik zaupanja. Pym pravi, da pri komuniciranju prihaja do medsebojnih koristi, pri čemer se opira na osnove teorije sodelovanja, ki jo poznamo iz ekonomije. Pri tovrstnem komuniciranju, pravi Pym (2010c), je manj skupnih referenčnih okvirjev, tako pa manj podlage za medsebojno zaupanje, zaradi česar obstaja večje tveganje. Samo komuniciranje terja več truda. Čim več je treba vložiti truda, tem manjši je razpon ugodnih izidov in večje je tveganje, da nas bo druga stran izdala oziroma ne bo prišlo do sodelovanja (manjša je podlaga za zaupanje v ravnanje druge strani v prihodnosti). Ko je v to dvosmerno komunikacijo na medkulturni ravni vpleten še prevajalec, je tveganje še večje, saj ta posrednik ne uživa zadostnega zaupanja.

Delo Davida Katana nosi naslov *Translating Cultures* (prevajanje kultur p. a.), v njem pa zagovarja tezo, da mora biti prevajalec tudi kulturni mediator.¹² Kot tak mora dobro poznati obe kulturi, med katerima medjezikovno posreduje, torej mora biti do neke mere dvokulturen (Katan 1999, 12). Katan zato pravi, da bi moralo prevajalčevo formalno izobraževanje vključevati tudi začasno bivanje v tujini, kjer bi se učil tudi kulture ljudi, katerih jezik študira (Katan 1999, 15). Slednje je, po mojem mnenju, še posebej pomembno za področje diplomacije, kjer lahko nepoznavanje kulture privede do razžalitve in posledično morda celo do poslabšanja odnosov med državama. Poleg tega, da bi morali prevajalci v diplomaciji nekaj časa preživeti v tujini, bi se morali med študijem seznaniti tudi s protokolom in osnovami mednarodnih odnosov, kar bi jim omogočilo, da bi svoje delo opravljali na visoki ravni in tako dosegali višjo stopnjo ugleda in prepoznavnosti, kot jo še vedno uživajo predvsem na zahodu, kjer je prevajalec oziroma tolmač v veliki meri še vedno percipiran /.../ bolj kot slovar na dveh nogah kakor kot kulturni mediator /.../ (Katan 1999, 15).

¹² Cultural mediator.

1.3.1 Tolmačenje

Tudi tolmačenje je prevajanje. Za razliko od 'klasičnega' pomena prevajanja to poteka ustno. »Tolmačenje je proces, pri katerem tolmač ustno reproducira neko besedilo ali govor, sestavljen v izhodiščnem jeziku, v ciljni jezik, vse skupaj pa poteka v določenem časovnem obdobju« (Jovan v Logar 2008).

a) Konsekutivno tolmačenje

Pri konsekutivnem tolmačenju tolmač krajši del govora zapisuje in ga prevaja šele potem, ko govornik že preneha govoriti.

b) Simultano tolmačenje

Poslušalec ustni prevod sliši praktično istočasno oz. z minimalnim časovnim zaostankom, kot se odvija govor. Tako pri simultanem tolmačenju poteka proces, v katerem tolmač sporočilo govornika posluša, razume, obnovi in posreduje naprej poslušalcu, pri čemer ga pretvori iz enega v drug jezik. V nasprotju s konsekutivnim tolmačenjem, kjer tolmač pri svojem delu potrebuje zgolj pisalo in papir, pa so za simultano tolmačenje potrebni posebna oprema in tehnični pripomočki, t. i. sprejemnik in oddajnik (slušalke in mikrofoni), katerih naloga je vzpostaviti neposreden in takojšen komunikacijski stik med govornikom in poslušalci. Običajno se tolmač nahaja v zvočno izolirani kabini, prek slušalk z enim ušesom posluša original, pri tem tolmači, z drugim ušesom sledi sebi, govor pa prek mikrofona in oddajnika s pomočjo svojih slušalk neposredno sprejemajo poslušalci (Logar 2008). V kabini sta običajno dva tolmača, ki se zaradi zelo naporenega dela izmenjavata na približno 20 minut do pol ure, pri tem pa drug drugemu lahko pomagata z zapisovanjem datumov, letnic in podobno.

2 PRIMERJALNA ANALIZA PISNEGA PREVAJANJA IN TOLMAČENJA V DIPLOMACIJI

Čeprav gre v obeh primerih za prevajanje, je takoj jasno, da gre za dva precej različna načina prevajanja, ki se odvijata v različnih okoliščinah, drugačnem časovnem okviru, razlika pa je tudi v samih prevajalcih oz. v njihovih osebnih lastnostih.

2.1 Dejavnik zgodovinskega razvoja

“Nekoč so bili vsi dokumenti, ki so si jih države izmenjevale, napisani v latinščini. V 18. stoletju je diplomatski jezik postala francoščina, v 20. stoletju pa se je na tem položaju okrepila angleščina” (Kappeler 2001, 201). Uradni jeziki Združenih narodov so arabski, kitajski, angleški, francoski, ruski in španski. Evropska Unija ima trenutno 23 uradnih jezikov.¹³ »Prevajanje in tolmačenje sta postala pomemben del sodobnega diplomatskega življenja” (Kappeler 2001, 201).

2.1.1 Pisno prevajanje v diplomaciji v zgodovini

Odredba Ptolomejcev na kamnu iz Rosette iz leta 196 pr. n. št., ki je spisana v treh različicah: v hieroglifih (tako so pisali svečeniki), v egipčanski demotski pisavi (pisava za takratno vsakdanjo rabo) in v stari grščini (jeziku uradništva) je bilo prvo starodavno večjezično besedilo, prvi prevod, ki so ga odkrili v modernem obdobju. Na tej podlagi so lahko dešifrirali hieroglife. To je storil poliglot Champollion, ki je govoril skupaj kar 10 jezikov. Kamen je bil odkrit v 18. st. in od leta 1802 stoji v Britanskem muzeju (RTVSLO 2009). Če prevoda ne bi bilo, bi hieroglifi in z njimi celotna starodavna kultura ostali zaviti v temo.

¹³ Uradni jeziki so: angleščina, bolgarščina, češčina, danščina, estonščina, finščina, grščina, francoščina, italijanščina, irščina, litovščina, latvijščina, madžarščina, malteščina, nemščina, nizozemščina, poljščina, portugalsščina, romunščina, slovaščina, slovenščina, španščina in švedščina.

V začetku 19. stoletja je prevajanje na področju evropske politike potekalo na precej podoben način kot v prejšnjem stoletju, prevajalci pa so bili lingvisti, ki so bili v danem trenutku del diplomatskega telesa. Na Dunajskem kongresu leta 1815 je pisno prevajanje prednjačilo pred tolmačenjem, saj na kongresu ni bilo zasedanj, kakršna poznamo danes. Delo je potekalo prek sestankov osmih komitejev. Takrat so šteli pogledi in cilji narodov, vključeni v zaključne dokumente Kongresa (Roland 1999, 51).

Pisana besedila so pomemben element diplomacije. Diplomatom dodelijo pooblastila in akreditacije. Besedila vsebujejo njegova navodila in pogajalska poročila. Besedila so glavni rezultat pogajanj. Za nekatera besedila, ali njihove dele, obstajajo formule: akreditacijska pisma, uvodni in zaključni členi pogodb, celo diplomatske note. Za vsa besedila, ki so namenjena drugi strani ali stranem, obstajajo tradicionalne zahteve po vljudnostnih frazah. Po drugi strani notranji dokumenti upoštevajo samo pravila entitete, ki jih uporablja. Za države, ki so že dolgo aktivne v mednarodni diplomaciji, je nekdam obstajal cel kup pravil glede pisanja depeš, navodil, poročil ipd. Nove oblike in sredstva komuniciranja vplivajo na način, na katerega so diplomatski dokumenti napisani danes, naj gre za notranje dokumente ali tiste, naslovljene na eno ali več zunanjih entitet (Kappeler 2001, 201).

Ob omembi prevajalca še danes marsikdo pomisli na stereotip med knjige in slovarje zakopanega učenjaka, introvertirano osebo, ki so ji besede bližje od ljudi. In čeprav morda v nekaterih primerih to še vedno drži, je današnji prevajalec precej drugačen od prevajalca izpred desetih in več let. Prevajalec v mednarodnih sferah je visoko izobražena oseba, ki se na področju politike in diplomacije pogosto srečuje tudi s specifičnostjo obsežnih dokumentov, ki morajo biti prevedeni v čim krajšem času, zaradi česar mora uporabljati tudi računalniško podprta orodja, t. i. *CAT tools*. Takoj ko se prevajalec neha učiti, zaostane za kolegi. »Pri prevajanju

danes ne gre več zgolj za uporabo pravih terminov in ustreznih izrazov, temveč tudi za uporabo prave tehnologije« (EC 2009, uvod).

2.1.2 Tolmačenje v diplomaciji v zgodovini

V starem veku so razvoj in ohranjanje jezikov omogočale geografske in kulturne razmere. Človek se je gibal po prostranstvih, ne da bi imel pri tem stike z ostalimi narodi. Naravne prepreke so predstavljale ovire za srečanja med različnimi narodi. Pri raziskovanju novih svetov so se ljudje zanašali le na lastne moči; selitve so bile počasne in so pogosto trajale cele generacije. Šele z udomačitvijo kamel ter ostalih konjskih in govejih vrst je človek začel uporabljati tudi njihovo fizično moč pri vleki oziroma jahanju. To mu je omogočilo, da se je premikal hitreje in dlje. Po izumu kolesa (okrog 4000 pr.n.št.) je sledila revolucija v človeški mobilnosti. Z družbenim razvojem in s povečanjem prebivalstva, predvsem v nekaterih področjih z ugodnimi življenjskimi pogoji, kot npr. poplavne nižine Nila, sta bili dve družbeni skupini vse bolj pogosto prisiljeni živeti druga ob drugi, si deliti vodne, prehranske in ostale naravne vire, kar sta dosegali z vojnami ali pa na miroljuben način. Ko se je postopno pokazala potreba po zmanjševanju teh razlik, se je kot posledica kulturnega in jezikovnega napredka razvila sposobnost tolmačenja iz enega jezika v drugega (Taylor v Logar 2008).

Starodobni tolmači so tolmačili za trgovce in vojščake. Čeprav so bili to v glavnem reveži ali celo sužnji, ki so imeli to srečo, da so govorili dva jezika in so se tako lahko preživljali, pa je Aleksander Veliki že takrat videl prednost v šolanju tolmačev. Kar 30.000 Perzijcev se je tedaj učilo grščine (Roland 1999, 11). Državniki so sčasoma spoznali, da je pametno šolati lastne tolmače, da ne bi prihajalo do izdajstev, saj so ti bolj zaupanja vredni.¹⁴

Grki so se latinsko učili le za potrebe dela v administraciji pravosodja in vladnih služb. Rimljani tako niso imeli težav pri komunikaciji z Grki, medtem ko so bili

¹⁴ Znana je italijanska besedna igra traduttore/traditore, kar pomeni prevajalec/izdajalec.

slednji vedno znova odvisni od tolmačev. Te so še posebej potrebovali pri srečanjih z Egipčani, Sirijci, Germani, Kelti itd. Včasih jih je plačala država, včasih pa uradniki. Leta 400 n. št. je rimsko notranje ministrstvo – Magister Officiorum – za razumevanje "barbarskih" jezikov zaposlilo tolmače. Tolmačenje kot dejavnost je tako obstajalo že v rimskem obdobju, ko je bil priznan tudi že poklic tolmača, tolmačenje v modernem pomenu besede pa se je kot poklic uveljavilo v začetku 20. stoletja (Logar 2008).

Do mirovnih procesov leta 1919 je bil mednarodni jezik diplomacije francoščina, jezik, ki naj bi bil zaradi svoje natančnosti, jasnosti in elegance pravšnji za uporabo v diplomatske namene (Baigori Jalon 2004, 11). Takrat je bila angleščina prvič uporabljena kot uradni jezik. Predsednik ZDA Woodrow Wilson in premier VB Lloyd George nista govorila francosko. To je bil začetek konferenčnega tolmačenja. Do leta 1920, ko so izumili opremo za simultano tolmačenje,¹⁵ si nihče ni predstavljal česa drugega kot konsektivno tolmačenje. Simultano tolmačenje so prvič uporabili na konferenci Mednarodne organizacije dela (ILO) v Ženevi leta 1927, a je bilo zaradi tehničnih težav zares izvedljivo šele 20 let kasneje. Simultano tolmačenje, kot ga poznamo danes, so prvič izvedli v letih 1945 in 1946 na Nürnberških procesih.¹⁶ »Razvoj simultane tolmačenja je omogočil rast mednarodnih organizacij po drugi svetovni vojni« (Phelan 2001, 2). Z razvojem tolmačenja se je pojavil tudi študij tolmačenja,¹⁷ s čimer so tolmači dobili status profesionalcev. Leta 1953 je bilo ustanovljeno združenje AIIC, ki se zavzema za pravice tolmačev. »Globalne vasi si brez množice prevajalcev in tolmačev, ki dajejo glas glavnim igralcem na mednarodnem odru, ne bi mogli niti zamisliti« (Delisle v Roland 1999, 2).

¹⁵ Izumitelji opreme za simultano tolmačenje so bili poslovnež Edward Filene, elektroinženir Gordon Finlay in takratni predsednik IBM, Thomas Watson.

¹⁶ Zanimivo je, da so se menda takrat tolmači skrivaj prikradli v sobe z zapisniki s procesov in popravili kakšno napakico. Pisni dokumenti ostanejo za vedno in se upoštevajo v sodnih postopkih. (Pym 2010b, predavanje).

¹⁷ Leta 1940 je bila ustanovljena Šola za tolmačenje na Univerzi v Ženevi, na Dunaju leta 1943, v ZDA pa so Oddelek za prevajanje in tolmačenje leta 1949 odprli na Univerzi v Georgetownu.

2.2 Dejavnik časa

Tolmači morajo odločitve sprejemati veliko hitreje od drugih prevajalcev. Plamen Hristov¹⁸ med najinim pogovorom omeni primer Mladike, ki dobro ponazarja eno izmed razlik med pisnim prevajanjem in tolmačenjem. »Na Mladiki so dobili leseni zabojček s tremi buteljkami in maketo Betlehema iz porcelana,« v članku tednika Mladine piše Deja Crnović. Medtem ko bi bil nepoučen tolmač lahko popolnoma izgubljen, ko bi skušal v danem trenutku prevesti ta sinonim za slovensko Ministrstvo za zunanje zadeve,¹⁹ bi izšolani ali pa izkušeni prevajalec zagotovo premogel dovolj časa in iznajdljivosti, da v pisni obliki ne bi prišlo do hujše napake, kaj šele do dobesednega prevoda.²⁰ Še en tak primer je Gregorčičeva ulica, kjer ima sedež vlada RS, primerljiv pa je z izrazom Number 10, (Downing Street 10, kjer so prostori angleškega premiera), le da je slednji izraz veliko širše poznan. Iz navedenega lahko tudi izluščimo trditev, da morajo biti prevajalci ne le dvojezični, ampak tudi dvokulturni, vendar se bom k tej misli vrnila in jo naprej razvila v nadaljevanju.

2.3 Dejavnik osebnih lastnosti prevajalca oziroma tolmača

» /.../ tolmači so že v kolonialnih časih prevzemali nase cel kup vlog poleg tolmačenja. Bili so vodiči, raziskovalci, posredniki, diplomati, ambasadorji in svetovalci /.../« (Baker 1998/2001, uvod).

Tolmač v diplomaciji se mora oddaljiti od lastnih stališč, hkrati pa se dobremu tolmaču, ki prevaja tako, da skuša prenesti tudi občutke govorca, hitro lahko zgodi,

¹⁸ Pogovor z g. Plamenom Hristovom, koordinatorjem kabineta, prevajalcem in tolmačem bolgarske ambasade, z dne 29.09.2010.

¹⁹ »V stavbi Mladike, kjer je sedež Ministrstva za zunanje zadeve, je bila pred sto leti laična dekliška srednja šola ali Licej. Šolo je leta 1896 ustanovilo društvo Mladika, ki je skrbelo za laično šolanje deklet. Načrte za stavbo so naročili arhitektu Maksu Fabianiju. Zgrajena je bila leta 1907.« (dostopno prek <http://www.visitljubljana.si/si/ljubljana-in-vec/imenik/1430/detail.html>)

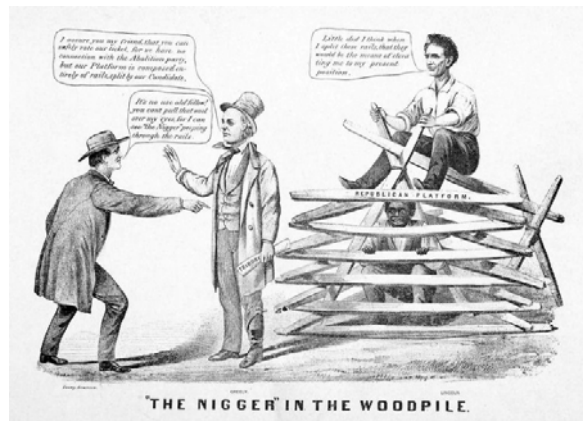
²⁰ mladika -e ž (i): enoletni poganjek lesnate rastline (SSKJ)

da njegova stališča enačimo s stališči govorca, prenašalca sporočila zamenjamo s sporočilom samim. Ko je bila na primer napetost med ZDA in Sovjetsko zvezo na vrhuncu, je bil ameriški tolmač obtožen, da je komunist, ker naj bi preveč goreče prevajal obsojanje Zahoda iz ust sovjetskega ambasadorja pri Združenih narodih (Delisle v Roland 1922, 3).

Čeprav morata imeti tako tolmač kot prevajalec odlično znanje izvirnega in ciljnega jezika, pa iz okoliščin, v katerih tolmači delujejo, lahko sklepamo, da mora imeti tolmač še nekatere osebne lastnosti, ki za prevajalca pisnih besedil niso nujne. Tolmači, predvsem pa tolmači v diplomaciji, na sestankih, zasedanjih, konferencah včasih predstavljajo glas nekaterih najbolj ključnih imen v politiki. Debate so včasih razgrete in v zraku vlada napetost. Napačen prevod lahko sproži mednarodni incident ali pa nesoglasja in hude nejasnosti. »*Il y a anguille sous roche*« je v svojem govoru v času Hladne vojne dejal sovjetski delegat. To frazo je ameriški tolmač prevedel v »*There is a nigger in the woodpile*«,²¹ kar v obeh primerih pomeni, da je še nekaj v ozadju. V tistem trenutku je temnopolti poslušalec vstal in zapustil dvorano, ker je mislil, da ga Rus žali. Če bi tolmač namesto izbrane uporabil frazo »*There is more than meets the eye*«, se to ne bi zgodilo (Delisle v Roland 1922, 2). Tolmača takšna napaka, četudi še tako nenamerna, lahko stane kariere.

²¹ Fraza izvira iz časov tako imenovane podzemne železnice oziroma mreže skritih poti in varnih hiš, po katerih so bežali in se skrivali črnski sužnji. Takrat naj bi se dogajali tudi primeri, ko so se pobegli črnski sužnji skrivali pod kupi drv za kurjavo.

Slika 2.1: Nigger in the Woodpile

Vir: Library of Congress (1860).

Ko je govoru ljubljanskega župana prisostvovala bolgarska delegacija, je tolmač Plamen Hristov (pogovor z dne 29. september 2010) najavil *kmeta* Zorana Jankoviča. Pred tem je Slovencem diskretno pojasnil, da bolgarska beseda kmet pravzaprav pomeni župan. Ko je kasneje bolgarski delegaciji predstavil g. Smrdelja, jih je prej opozoril na to, saj beseda v bolgarščini nosi podoben pomen, se pa ne pojavlja kot priimek. G. Hristov, čeprav je bolgarski državljan, v Sloveniji živi že toliko let, da dobro pozna tudi slovensko kulturo in ve, da se beseda kmet včasih uporablja tudi v slabšalnem pomenu. Lahko bi rekli, da je tolmač Plamen Hristov dvokulturen.

Če se hoče izogniti neprijetnostim, mora dober tolmač pomisliti na vse in ne sme ničesar prepustiti naključju. Če kljub vsemu pride do situacije, ki je ni mogel predvideti, se mora v trenutku znajti. Tolmač mora biti torej iznajdljiv, sposoben analitično razmišljati in imeti dobro intuicijo. Med veščinami, ki jih mora tako poleg iznajdljivosti ter obvladanja jezikov in poznavanja kultur obvladati, pa je prav gotovo govorništvo, pri čemer mora biti včasih dober igralec, da lahko sporočilo prenese na čim bolj avtentičen način.

3 RAČUNALNIŠKO PODPRTO PREVAJANJE

V Evropi se je razvoj tako imenovanega strojnega prevajanja²² začel v okviru Evropske gospodarske skupnosti (EGS), ki je najprej podprla sistem za angleško-francoske prevode Systran (ta je bil zasnovan v ZDA za potrebe US Air Force), nato pa projekt EUROTRA, ki ga je v 70-ih letih zasnovala Evropska komisija za prevajanje med vsemi jeziki tedanje Evropske skupnosti (Vintar, 2008).

Programe za strojno prevajanje je bilo smiselno razvijati, ker naj bi sam proces prevajanja pocenili, pospešili in poenostavili. Zanimiv je podatek, da so leta 2003, pred širitvijo in s številom prebivalcev 379 milijonov, stroški prevajanja za vse institucije EU znašali 541 milijonov EUR na leto. Vsak državljan Unije je tako za prevajanje plačeval 1,45 EUR na leto. Konec leta 2006, ki zaznamuje zaključek prehodnega obdobja širitve iz leta 2004, s številom prebivalcev 453 milijonov, so bili napovedani stroški prevajanja za vse institucije EU v popolnem delovanju približno 800 milijonov na leto, kar za vsakega državljana predstavlja okvirni strošek 1,76 EUR na leto. Stroški prevajanja zajemajo plače, socialno varnost, splošne stroške, zunanje prevajanje in poslovanje, ne pa tudi stroškov držav članic za, med drugim, izobraževanje in usposabljanje prevajalcev ali prevajanje pravnega reda (FinFacts Team, 2006). Odkar je irščina postala operativen uradni jezik ter sta se Bolgarija in Romunija 1. januarja 2007 pridružili EU, so se stroški še povečali in letno dosežejo okrog milijardo evrov oziroma približno 1 % letnega proračuna EU, kar je približno 2,50 € na državljana letno (EurActiv, 2008). Stroški so tako visoki kljub temu, da se vedno ne prevaja iz izvornega jezika, saj bi to pomenilo 506 jezikovnih kombinacij. Kadar oddelek ne pokriva določenega jezika, poprosijo za prevod v jezik, ki ga pokrivajo, nek drug oddelek. Prevajanje tako poteka prek posrednega jezika, ki se mu reče *relais* ali *pivot* (RTVSLO, 2009).

²² Machine Translation; izraz izvira iz ZDA in označuje računalniške sisteme za prevajanje jezikov, pri katerih je prevajalski proces do največje možne mere avtomatiziran.

Med orodja za računalniško podprto prevajanje (*CAT – Computer-Aided Translation*) v širšem smislu sodijo vse jezikovne tehnologije, ki prevajalcu služijo kot pripomoček na poti do prevoda, se pravi tudi črkovalniki, tezavri, elektronski slovarji in drugi elektronski podatkovni viri, v ožjem pomenu pa so pomemben korak na tem področju predvsem programi za izdelavo in vzdrževanje terminoloških bank ter programi s pomnilnikom prevodov (*TM – Translation Memory*) (Vintar, 2006).

Strinjam se z Blattom, ki loči med tremi tipi računalniško podprtih pristopov k prevajalskim procesom (Blatt v Baker, 1998/2001, 143):

- prevajanje s strojnimi pripomočki za prevajalce; gre za elektronske slovarje, črkovalnike in podobno, ki prevajalcu olajšajo delo;
- prevajanje s pomočjo stroja; sem lahko štejemo pomnilnike, ki deloma »sami« prevedejo del besedila;
- strojno prevajanje.

Nekateri programi za strojno prevajanje so že tako dobro zasnovani, da prevajalce lahko delno nadomestijo, vendar pa še vedno ne dajejo tako dobrih rezultatov, da bi jih nadomestili v celoti. Čeprav so jih začeli snovati zato, da bi prevajalski proces simulirali, pa ga zgolj olajšajo, optimizirajo in pocenijo. Ta orodja so pravzaprav pomagala profesionalnim prevajalcem, med katerimi gre posebej omeniti pomnilnike prevodov, ki poleg tega, da skrajšajo proces prevajanja, omogočajo tudi, da s pomočjo ene baze dela več prevajalcev, zaradi česar tudi ne prihaja do odstopanj pri poimenovanjih istih besed ali besednih zvez. Pomnilniki so torej lahko tudi baze na spletu, do katerih ima dostop skupina prevajalcev. Baza se lahko dopolnjuje v realnem času, v katerem do nje dostopajo prevajalci. S pomočjo pomnilnikov se EU tudi učinkovito izogne dvojnemu prevajanju, kar naj bi sčasoma, če logično sklepamo, pripeljalo do vidne optimizacije pri prevajanju, saj bo v bazah EU vedno več t. i. polnih zadetkov:

Pomnilnik prevodov je podatkovna zbirka vzporednih dvo- ali večjezičnih prevodnih enot (translation unit). Prevodna enota je navadno poved, lahko pa tudi večji (npr. odstavek) ali manjši del besedila (npr. naslov, polje v tabeli, alineja itd.), ki je v izvorniku in prevodih zapisana v pomnilnik. Temeljna predpostavka pri uporabi tega orodja je torej, da se pri nekaterih vrstah besedil določene strukture, formulacije ali cele povedi ponavljajo, zato pomnilnik prevodov med prevajanjem v ozadju išče podobne ali enake enote in jih ponudi prevajalcu. Kadar sta si nova prevodna enota in enota iz pomnilnika le podobni, gre za t.i. megleni zadetek (fuzzy match), ki ga program poišče na podlagi ujemanja posameznih besed ali besednih nizov. Stopnja ujemanja oziroma podobnosti je navadno izražena v odstotkih, prag ujemanja pa lahko uporabnik nastavi sam. Kadar je nova prevodna enota povsem enaka enoti, ki je že zapisana v pomnilnik, gre za polni zadetek (exact match). Pomnilnik prevodov nastaja sproti med prevajanjem, če pa imamo na razpolago že prevedena besedila v izvorniku in prevodu v elektronski obliki, lahko pomnilnik ustvarimo tudi s pomočjo orodja za vzporejanje (alignment), ki obe besedili razdeli na segmente, te poravna v pare izvornik-prevod in jih shrani v pomnilnik (Vintar, 2006).

3.1 Procesi prevajanja mednarodnih dokumentov v Republiki Sloveniji

V 1. členu Zakona o javni rabi slovenščine (ZJRS) je slovenski jezik opredeljen kot uradni jezik Republike Slovenije. V njem poteka govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v Republiki Sloveniji, razen kadar je v skladu z Ustavo Republike Slovenije poleg slovenščine uradni jezik tudi italijanščina in madžarščina in kadar določbe mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Republiko Slovenijo, posebej dopuščajo tudi rabo drugih jezikov. S slovenščino, ki je eden od uradnih jezikov Evropske unije, se Republika Slovenija predstavlja v mednarodnih stikih. 6. člen ZJRS, ki ureja rabo jezika v mednarodnem sodelovanju, narekuje podpis mednarodnih pogodb v slovenščini in tujem jeziku, vendar se pri sklepanju in izvrševanju pogodb mednarodnega javnega prava glede jezikovnih vprašanj

uporabljajo določbe zakona, ki ureja zunanje zadeve, in mednarodnih pogodb, ki obvezujejo Republiko Slovenijo. Tuji jezik se lahko uporablja tudi pri nekaterih drugih oblikah mednarodnega sodelovanja, če je tako posebej določeno v področnem zakonu. 77. člen Zakona o zunanjih zadevah (ZZZ) nadalje določa, da se mednarodna pogodba objavi v Uradnem listu Republike Slovenije v slovenščini in tujem jeziku. Če med jeziki, v katerih je mednarodna pogodba sklenjena, ni slovenščine, se poleg enega tujega jezika objavi tudi njen prevod v slovenščino.

V Sloveniji k izvajanju zgornjih zakonov prispeva Prevajalska služba MZZ, ki skrbi za prevajanje diplomatske korespondence, pravnih besedil, govorov, izjav za javnost, poročil, programov, opomnikov, stališč, mnenj, spletne strani, dokumentov Nata in EU in drugo. Predstavniki službe sodelujejo tudi v Strokovni skupini Vlade RS za redakcijo prevodov mednarodnih aktov, ki se objavljajo v Uradnem listu RS, prevajalci, odgovorni za terminologijo, pa sestavljajo glosarje za posamezna področja prevajanja. Pred pridružitvijo EU je bilo Službi Vlade RS za evropske zadeve (SVEZ s sklepom vlade naložena priprava slovenske različice pravnega reda, ta pa je zaradi zagotavljanja poenotene terminologije v dokumentih oblikovala terminološko zbirko izrazov **Evroterm** (Erbič et al., 2005). S tem je bil narejen velik korak v razvoju slovenskega jezika na področju mednarodnopravne terminologije, tudi ali pa še zlasti zato, ker je terminološka baza od leta 2002 prosto dostopna spletu. Od 1. junija 2005 delo nadaljuje Služba za prevajanje, tolmačenje, redakcijo in terminologijo Generalnega sekretariata Vlade RS, ki je prevzela skrbništvo nad zbirko. Pomembni novosti v zadnjih letih sta **Terminator** in uporaba Evroterma z mobilnim telefonom. Program Terminator deluje tako, da pregleda celotno besedilo in označi tiste njegove dele ("termine"), ki so bili že vključeni v terminološko zbirko Evroterm. Ti izrazi so v obdelanem besedilu pretvorjeni v kazalce, ki nas vodijo v prevod in pojasnilo izraza (SVEZ, 2010).

Službo, ki bo skrbela za razvoj t. i. evroslovenščine oziroma ustreznega izrazja, ki bi Slovencem, tako uslužbencem v institucijah EU kot vsem ostalim, omogočil normalno komuniciranje v maternem jeziku, ne da bi se bili prisiljeni zatekati k

uporabi tujih jezikov samo zato, ker v lastnem ne bi našli ustreznih izrazov, smo potrebovali in jo še vedno potrebujemo. Jezik se na ta način razvija, vendar pa se pri tem postavlja vprašanje, ali bi bilo smiselno ponovno pregledati tudi nekatere ključne mednarodne dokumente, ki so bili prevedeni pred nekaj desetletji in katerih vloga je enako močna danes, kot je bila tedaj, medtem ko je jezik, v katerem nas nagovarjajo, tako rekoč zastarel? Ali pa njihov ponovni prevod upravičujejo samo morebitne nesporne napake?

Meja, do katere sega skrb za jezik, je subjektivna. Toda kakšne so bile pred 40 in več leti razmere, v katerih so, takrat še v objemu Socialistične federativne republike Jugoslavije, bdeli nad prevodi mednarodnih dokumentov v slovenski jezik? Za primer sem v pregled vzela Dunajsko konvencijo o pogodbenem pravu (DKPP), ki je bila prevedena iz francoskega izvirnika in 15. junija 1972 objavljena v Uradnem listu SFRJ. Moj namen ni podati boljšega prevoda, ampak zgolj izpostaviti, kaj bi lahko (danes) naredili drugače. Pri tem moram poudariti, da nisem slovenistka in da se bom zanesla le na svoje prevajalske izkušnje ter se ravnala po načelu nevmešavanja v prevajalčev slog ter zato opozorila zgolj na objektivne napake in priložnosti za izboljšave.

- Že v uvodu naletimo na sporen prevod »države članice te konvencije«, ko bi morali napisati »države podpisnice te konvencije«. Konvencija je namreč po SSKJ dogovor, sporazum, pogodba, le v ameriškem okolju gre za zborovanje oziroma skupščino.
- V 2. členu DKPP prvič v tem dokumentu naletimo na izraz »pismeno«, ki ga danes spodrina izraz »pisno«, vendar sta obe besedi pravilni.
- V 2. členu najdemo tudi besedno zvezo »mednarodno povezanih«, pri čemer besede mednarodno ne najdemo ne v francoski ne v angleški različici. Beseda je v slovenskem prevodu dodana in je kot taka, po mojem mnenju, odveč.
- V tretjem odstavku 2. člena je francoska beseda »l'autorité« prevedena v »oblastvo«. Slednji izraz je zaznamovan kot zastarel.
- V 2. členu pod h) najdemo neustrezen prevod besedne zveze »Etat tiers«

- oziroma v angleški različici »third State«. Prevod se glasi »druga država« namesto »tretja država«, ki je danes že ustaljena besedna zveza.
- V 2. členu pod i) naletimo tudi na napačen prevod besedne zveze »organisation intergouvernementale«. Prevod se glasi »mednarodno organizacijo«, ko gre v resnici za »medvladno organizacijo«. Mednarodna organizacija je namreč lahko tudi nevladna in izvirnik takšne organizacije s tem poimenovanjem izrecno izloči.
 - V 10. členu najdemo besedno zvezo »končni akt«, vendar danes poznamo ustaljen izraz »sklepna listina«, ki bi bil tako ustreznejši prevod besedne zveze iz izvirnika »l'acte final«.
 - V 12. členu pod b) v izvirniku beremo: »lors'qu'il est par ailleurs établi /.../«, prevod pa se malce nerodno glasi »če je sicer rečeno /.../«, s čimer po mojem mnenju predpostavlja, da je obstajal ustni dogovor. Predlagam »kadar se ugotovi /.../«. Prevod se pojavlja v celotnem besedilu.
 - V 12. členu je nejasen prevod odstavka c): »Če sledi namen države, pripisati podpisu ta učinek, iz pooblastila njenega predstavnika ali je bil izražen med pogajanjmi«. Predlagam: »če namen države, da podpisu pripiše ta učinek, izhaja iz pooblastil njenega predstavnika oziroma je bil izražen med pogajanjmi.« Podobno formulacijo najdemo v odstavku d 14. člena.
 - V 14. členu je tipkarska napaka pretstvanik – predstavnik.
 - V naslovu 15. člena za »pogodba« manjka ločilo (vejica).
 - 17. člen se začne z »Ne da bi škodovala členom /.../«, kar je, po mojem mnenju, neustrezen prevod besedila v izvirniku »Sans préjudice des articles /.../«. Evrokorporus predlaga prevode »ne posegati/brez vpliva/glede na«, pri čemer bi bil v tem primeru, ob upoštevanju sobesedila, po mojem najustreznejši prvi predlog.
 - V 19. členu lahko preberemo »/.../ ima lahko posamezna država pridržek, razen: b) če vsebuje pogodba samo določene pridržke med katerimi ni zadevnega pridržka, ali /.../«. Za »pridržke« manjka vejica, bolj problematično pa je tvorjenje stavka pod a), ki pove ravno nasprotno od tistega, kar je zapisano v izvirniku. Namesto »če tak pridržek ni s pogodbo

- prepovedan«, bi morali napisati »če je tak pridržek s pogodbo prepovedan.«
- V 20. členu pod točko 1. piše, da »pridrška, ki ga pogodba izrecno dovoljuje, niso dolžne pozneje sprejeti druge države pogodbenice /.../«, čeprav izvirnik jasno pravi, da takšen pridržek ne zahteva naknadne potrditve s strani držav pogodbenic in ne govori o dolžnosti držav: »Une réserve expressément autorisée par un traité n'a pas à être ultérieurement acceptée par les autres Etats contractants /.../«.
 - V 20. členu je pod tretjo točko »acte constitutif« prevedeno v »ustavni akt«. V Evrokorporusu najdemo sledeče možne prevode besedne zveze iz izvirnika: ustanovitveni akt/ustanovni akt. Tudi v angleški različici gre za »constituent instrument« in ne *constitutional* oz. francosko *constitutionnel*, kar bi smeli prevesti v »ustavni«.
 - V 20. členu pod točko 4 za »točkah« manjka vejica.
 - V 22. členu najprej naletimo na odvečno vejico med večbesednim veznikom »razen če«, ki je prisotna tudi v drugi točki, v tretji pa ne več, kar kaže na negotovost prevajalca oziroma prevajalke glede pravopisnih pravil. Dilema se pojavlja skozi celoten dokument. Pod prvo točko lahko beremo »Razen, če ni s pogodbo drugače določeno, je mogoče pridržek vselej umakniti, s pristavkom, da za njegov umik ni potrebna privolitev države, ki je pridržek sprejela.« V oči zbode »s pristavkom«. Gre bolj za opis člena kakor za njegov prevod. Predlagam: Razen če ni s pogodbo drugače določeno, je mogoče pridržek vselej umakniti, za njegov umik pa ni potrebna privolitev države, ki je pridržek sprejela.
 - V 25. členu je neustrezno uporabljena beseda »nasproti«, zaradi česar je prevod nejasen: »/.../ preneha začasna uporaba pogodbe ali njenega dela nasproti posamezni državi, če ta obvesti druge države /.../«. Menim, da bi bilo s čim manj spremembami možno prevesti bolj ustrezno: »/.../ preneha začasna uporaba pogodbe ali njenega dela v odnosu do določene države, če ta obvesti druge države /.../«.
 - V 27. členu preberemo »To pravilo ni v škodo 46. členu.« Ustrezen prevod besedne zveze »sans préjudice« bi lahko izbrali med besednimi zvezami

- »ne posegati/brez vpliva/ne glede na«. Podobno velja za 3. točko 48. člena.
- V 28. členu je prevod ohlapen, nejasen, celo zavajajoč. 28. člen izvirnika jasno določa, da pogodba, razen če ni v njej drugače določeno, države članice ne zavezuje v zvezi z dejanji ali dejstvi, ki so se zgodila, preden je pogodba zanj stopila v veljavo, oziroma v zvezi s situacijami, ki so do tega datuma prenehale obstajati. Prevod 28. člena »/.../ pogodba ne veže posamezne članice glede akta ali dejstva pred začetkom njene veljavnosti zanj /.../«, lahko razumemo, da pogodba glede akta ali dejstva državo članico začne vezati, ko stopi zanj v veljavo.
 - V 31. členu preberemo, da se mora pogodba razlagati dobronamerno po običajnem smislu, namesto v običajnem pomenu.
 - V 31. členu je »de bonne foi« prevedeno »dobronamerno«, vendar bi bilo prav »v dobri veri«. Podobno velja za 2. točko 46. člena. Pod prvo točko bi »v njihovem kontekstu« prevedla »skladno s kontekstom« ali celo »skladno s sobesedilom«. Pod tretjo točko tega člena piše »Kot na kontekst je treba paziti«, pri čemer manjka vsaj »enako«, torej »Enako kot na kontekst je treba paziti«, čeprav bi bil bolj natančen prevod »Poleg sobesedila je treba upoštevati še«. Pod c) v prevodu piše, da je treba torej upoštevati »vsako prikladno pravilo mednarodnega prava /.../« pri čemer gre za neustrezno uporabo besede »prikladno«, ki jo Slovenski pravopis iz leta 2001 pomensko vzporeja z besedo »primerno«. Kakšna pa so primerna pravila mednarodnega prava? Predlagam »vsa relevantna pravila mednarodnega prava«.
 - V 33. členu je pod tretjo točko namesto besede »različnih« uporabljena beseda »raznih«.
 - Prav tako v 33. členu pod tretjo točko beremo o verodostojnih namesto o izvirnih besedilih.
 - V 34., 35., 36., 37. in 38. členu je ponovno prevedeno »druge« namesto »tretje« države.
 - Pod b) pete točke 40. člena zopet naletimo na neustrezno uporabo besede »nasproti«. Predlagam: b) za članico nespremenjene pogodbe v odnosu s

članicami pogodbe, ki jih ne veže sporazum o spremembah.

- V naslovu 41. člena je odveč vejica za »katerih cilj je«.
- V 44. členu naslov govori o deljivosti določb pogodbe, vendar se tekst člena nanaša na ločevanje nekaterih določb od celotne pogodbe. Pod peto točko piše, da določb pogodbe ni dovoljeno deliti, čeprav bi moralo pisati, da jih ni dovoljeno ločiti od preostale pogodbe. Tako kot je napisano lahko namreč razumemo, da samih določb ni dovoljeno deliti na primer na dva stavka.
- V 48. členu med primerjavo francoske, angleške in slovenske različice 2. točke naletim na dilemo. Slovensko: »Točka 1 se ne uporablja, če je ta država pripomogla k tej zmoti s svojim postopkom ali če so bile okoliščine takšne, da bi bila morala biti obveščena o možnosti zmote«. In čeprav francoska različica kaže, da je prevod pravilen, se mi pri prebiranju angleške pojavi dvom: »Paragraph 1 shall not apply if the State in question contributed by its own conduct to the error or if the circumstances were such as to put that State on notice of a possible error.« Moj prevod bi se glasil: »Točka 1 se ne uporablja, če je ta država k tej zmoti prispevala s svojim ravnanjem ali če so bile okoliščine takšne, da so jo že same opozorile na možnost zmote.« Seveda bi bilo tako bolj logično, saj bi pomenilo, da se država na zmoto v pogodbi ne more sklicevati, če je bila nanjo opozorjena, pa ni bila dovolj pozorna. V uradnem prevodu bi sicer pomenilo, da se država ne sme sklicevati na zmoto, če bi bila morala biti o njej obveščena (tudi če dejansko ni bila).
- »Če je državo k sklenitvi pogodbe napeljala goljufivo ravnanje katere druge države, ki se je udeležila pogajanj, se lahko pri razveljavitvi svoje privolitve, da jo veže pogodba, sklicuje na goljufijo«, bi bil moj prevod 49. člena, ki je v uradnem prevodu zaradi zapletene formulacije nejasen: »Država, ki jo je k sklenitvi pogodbe napeljala s preslepitvijo kakšna druga država, ki se je udeležila pogajanj, se lahko sklicuje na goljufijo, zaradi katere je privolitev, da jo veže pogodba, nična.«

Čeprav sem se trudila popravljati le hujše napake, tudi pomenske, oziroma

opozarjati na očitne priložnosti za izboljšave, pri čemer še zdaleč nisem navedla vseh pomanjkljivosti prevoda, sem dobila vtis, da je prevod pogosto preveč dobeseden, da je vrstni red besed neustrezen, da so stavki slabo tvorjeni in zato večkrat dvoumni. Ob primerjavi francoske in angleške različice sem na dvoumja naletela samo v slovenski različici, je pa res, da sem jo pregledala bolj natančno kot drugi dve. Dobila sem vtis, da prevod morda sploh ni bil lektoriran. Ko sem se pri 50. členu zalotila, da prevajam na novo, sem se odločila, da za zdaj ni smiselno nadaljevati in da sem si na vprašanje že odgovorila. Menim, da je treba dokument ponovno dati v prevod.

Tu bi se želela še zahvaliti lekt. mag. Mojci Jarc, učiteljici angleškega in francoskega jezika na Fakulteti za družbene vede, ki je zgornje pripombe pregledala ter jih primerjala s francoskim izvirnikom in mi pri tem podala še nekaj koristnih nasvetov.

3.2 Vzorčni model procesa prevajanja v okviru Evropske unije

Generalni direktorat za prevajanje omogoča dostop do dokumentov Evropskega parlamenta v vseh uradnih jezikih Evropske unije, s čimer Parlament uresničuje svojo zavezo k politiki večjezičnosti. Direktorat ima prostore v Bruslju in Luksemburgu ter je največji izvajalec prevajalskih storitev na svetu, saj ustvari približno 1.7 milijona prevajalskih strani prevodov na leto (EC 2009, uvodno poglavje).

Glavne naloge direktorata so:

- prevajanje dokumentov v 23 uradnih jezikov Evropske unije in iz njih;
- izvajanje kakovostnih in učinkovitih prevajalskih storitev ob ohranjanju stroškov na sprejemljivi ravni;

- razvoj primernih orodij informacijske tehnologije in terminoloških zbirk podatkov v pomoč prevajalcem ter uvajanje teh orodij v delo prevajalcev;
- pregled določenih dokumentov, prevedenih zunaj Evropskega parlamenta, ter nadzor kakovosti zunanjih prevajalcev;
- organiziranje plačanih in neplačanih izpopolnjevanj za prevajalce (STA, 2010).

Prevajalci, ki prevajajo za Evropsko komisijo, imajo na voljo ustrezne slovarje, glosarje, terminološke baze, referenčne dokumente, prevajalske pomnilnike itd. Virov za iskanje ustrezne terminologije je več, vendar pa na ravni namizja prevajalci uporabljajo **IATE** (Interactive Terminology for Europe) in metaiskalnik **Quest**, ki ga je mogoče zagnati direktno iz Worda (EC 2009). IATE je skupna terminološka baza vseh institucij in teles Evropske unije. Vsebuje prek 8 milijonov terminov, zastopani pa so vsi uradni jeziki EU in latinščina. Vse vpise v bazo potrdijo materni govorniki, s čimer se ohranja visoka kakovost baze.

Slika 3.1: Posnetek zaslona med iskanjem prevoda za izraz v terminološki bazi IATE.

The screenshot displays the IATE search interface. At the top left is the IATE logo with the text "InterActive Terminology for Europe". To the right, there is a language dropdown menu set to "English (en)". Below this are links for "My search preferences", "Remove my search preferences", and "Help".

The main search area is titled "Search criteria" and contains the following fields:

- Search term:** A text input field containing "diplomacy" and a "Search" button.
- Source language:** A dropdown menu set to "bg - Bulgarian" and a "Load preferences" link.
- Target languages:** A grid of checkboxes for various languages: bg, cs, da, de, el, en, es, et, fi, fr (checked), ga, hu, it, la, lt, lv, mt, nl, pl, pt, ro, sk, sl, sv. There is also an "Any" checkbox and a "Clear" link.

Below the search criteria is the "Optional criteria" section:

- Choose the domain associated with your query:** A dropdown menu set to "Any domain" with a "2" next to it.
- Type of search:** Radio buttons for "Term", "Abbreviation", and "All" (selected).

At the bottom, there is a "Your last 10 queries" section with a dropdown menu showing "international relations: en > fr (Any domain --- All)".

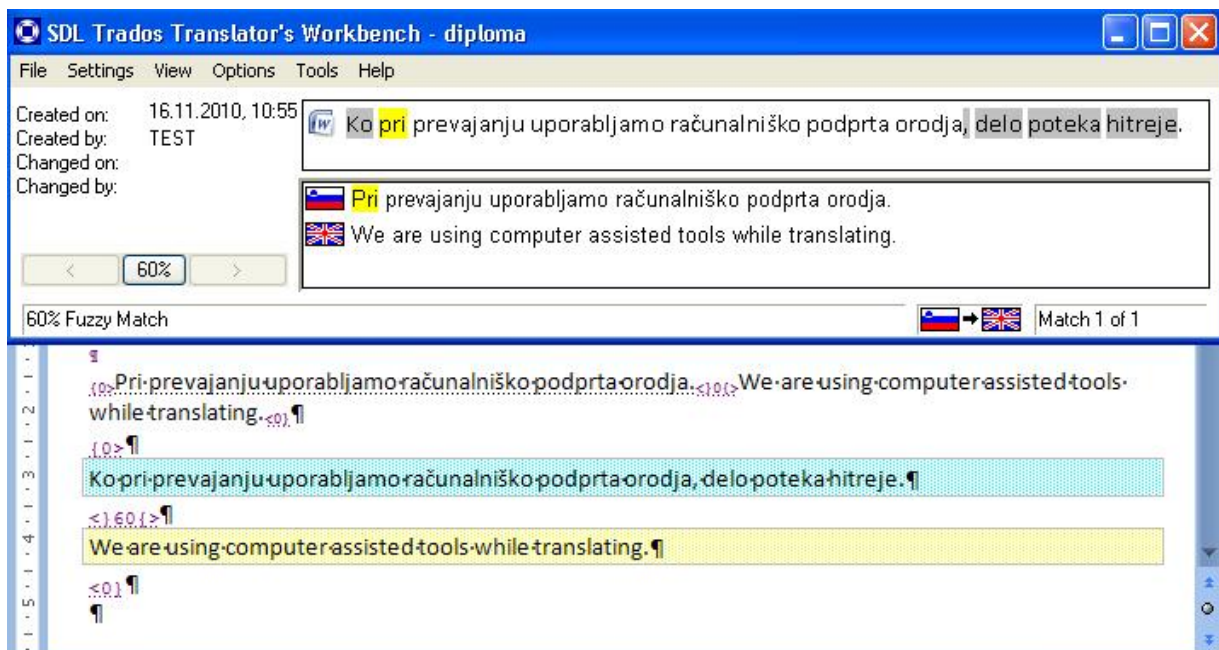
The footer contains the text: "iate diffusion version 1.3.35 © Copyright Disclaimer About IATE Contact us".

Vir: IATE (2007).

Generalni direktorat (v nadaljevanju direktorat) za sprejemanje in razdeljevanje prevajalskih nalog uporablja aplikacijo **Poetry**, ki deluje kot upravljevalec projektov. Prek te programske opreme lahko naročnik naloži dokument, ki ga je treba prevesti, in morebitne referenčne dokumente, ki se nanj navezujejo oziroma so prevajalcu lahko v pomoč. Notranji upravljevalec projektov direktorata, ki sledi napredku projektov ter jih razpošilja med prevajalci in tistimi, ki so prevod naročili, pa je **Suivi. Dossier Manager** je vmesnik za upravljanje s prevodi. To orodje za prevajanje omogoča tudi komunikacijo med več prevajalci, ki delajo na istem projektu, in sicer v obliki sporočil in alarmov. Deluje tudi kot elektronski arhiv direktorata. Za lažje iskanje dokumentov prevajalci uporabljajo **DGTVista**. Ta vsebuje vse dokumente, ki so v generalne direktorate in druge oddelke v okviru

Komisije prispeli in iz njih odšli od leta 1994 dalje. Vsak dokument ima nekakšno osebno izkaznico, ki vsebuje ključne besede. Ta vmesnik omogoča tudi, da dva dokumenta pošljemo naravnost v Euramis na vzporejanje. V pomoč prevajalcem je tudi **EUR-lex**, ki je brezplačno na spletu dostopen javnosti, v njem pa je zakonodaja Evropske unije: pravni dokumenti in pravna terminologija. Prevajalci lahko do njega dostopajo tudi prek vmesnika Euramis, če želijo narediti pomnilnik na bazi določenega EUR-lexovega dokumenta. Centralni pomnilnik **Euramis** (European advanced multilingual information system) se ne uporablja med samim prevajanjem. Do njega dostopamo za pridobivanje ali shranjevanje podatkov, ki so jih prevajalci na lokalni ravni že obdelali s pomočjo aplikacij Translator's Workbench in /ali Word ali TagEditor. V Euramisovem spominu je več kot 205 milijonov stavkov oz. odsekov v vseh uradnih jezikih EU. Euramis podpira formate Word, HTML in XML. Prevajalci torej prevode, preden ti postanejo del Euramisa, obdelajo na t. i. lokalni ravni, to pa storijo s programom **SDL Trados** Translator's Workbench (TWB). V tem programu lahko prevajalci uporabljajo Euramisove že ustvarjene pomnilniške baze. Ko skuša prevajalec prevesti tekst, ki je bil v preteklosti že preveden in je del pomnilniške baze, ga bo TWB na to opozoril tako, da mu bo ponudil že prevedeni tekst. TWB je zelo uporaben, saj velik del dokumentov, ki se prevajajo, temelji na že obstoječih dokumentih (EC 2009).

Slika 3.2: Posnetek zaslona med prevajanjem s programsko opremo SDL Trados 2007 Professional, aplikacijo Translator's Workbench. Najprej sem ustvarila bazo, v katero se je shranil prvi prevedeni stavek. Ker je program pri drugem stavku zaznal 60-odstotno ujemanje oziroma t. i. Fuzzy Match, me je opozoril na del stavka, ki ga še moram prevedeti, prevedeni del pa je že vstavil v novo vrstico in mi tako prihranil ponovno tipkanje.

Vir: avtorica, ustvarjeno dne 16. november 2010.

Poseben segment računalniško podprtega prevajanja je strojno prevajanje. ECMT (European Commission Machine Translation ali strojno prevajanje Evropske komisije (p. a.)), ki so ga začeli razvijati leta 1976, izdelava pa zgolj t. i. grobe prevode, je uporaben iz treh razlogov:

- Hiter dostop do informacij; prevede lahko do 2.000 strani na uro in tako hitro omogoči dostop do informacij osebam, ki določenega jezika ne govorijo.
- Omogoča izdelavo osnutkov; nekateri uradniki tekste raje pišejo v svojem jeziku, nato jih strojno prevedejo in prevod popravijo.

- Prevajanje, ki glede na zahtevnost vsebine dokumenta potrebuje malo ali več popravkov.

Leta 2008 je bilo strojno prevedenih 1.936,991 strani. ECMT podpira 18 jezikovnih kombinacij, vendar slovenščine žal še ni med njimi.

Proces prevajanja v Evropski komisiji:

- Generalni direktorat ali služba pošlje zahtevek za prevod prek programske opreme POETRY.
- Centralna služba zahtevek sprejme prek programske opreme za elektronsko upravljanje z zahtevki za prevode SUIVI.
- Dokument avtomatsko procesira Euramis, da bi poiskal relevantne podatke. Po potrebi dokument pregleda še ekipa za predobdelavo in po potrebi poda zapiske v DOSSIER MANAGER-ju.
- Vodja prevajalskega oddelka prejme zahtevek za prevod prek aplikacije SUIVI,
- Prevajalec s pomočjo DOSSIER MANAGER-ja ustvari datoteko za prevod.
- Prevajalec dokument prevede, drugi prevajalec ga preveri. Delata z Wordom, TBW-em, Excellom, pri tem si lahko pomagata z DGTVisto, Euramisom, EUR-lexom, IATE-m, ECMT-em.
- Sekretariat izda dokument s pomočjo aplikacije SUIVI.
- Dokument gre v arhiv prek DOSSIER MANAGER-ja.
- Prevod svojo pot zaključi pri naročniku.

3.1.1 Zaposlovanje prevajalcev v Evropski uniji

Oseba, ki se želi pri Evropski uniji zaposliti kot prevajalec oziroma prevajalka, mora izpolnjevati vse pogoje in zadostiti vsem zahtevam, ki jih postavlja Evropski urad

za izbor osebja oziroma EPSO (European Personnel Selection Office). Čeprav je temeljni pogoj visoka izobrazba, pa ni nujno, da ima oseba diplomo s prevajalskega področja. Lahko gre za strokovnjaka s katerega koli področja, ki je hkrati dober jezikoslovec. Poleg tega, da ima diplomo, mora vsak kandidat, ki se želi zaposliti kot prevajalec v EU, izpolnjevati naslednje temeljne pogoje (EPSO 2010a):

- Biti mora državljan ene od članic EU.
- Biti mora upravičenec vseh državljanskih pravic.
- Kandidat je že izpolnil vse morebitne vojaške obveznosti v svoji državi, ki jih narekuje zakon.
- Tekoče mora govoriti enega izmed uradnih jezikov EU in dobro znati vsaj še en jezik.

V letu 2010 je EPSO uvedel nov postopek izbire redno zaposlenih uslužbencev v institucijah EU, ki je hitrejši. Poleg znanja jezikov, ki ga pri prevajalcih preverjajo (glej tudi Priloga A), EPSO ocenjuje tudi sposobnost analiziranja in reševanja problemov, komunikacije, doseganja rezultatov, učenja in razvoja, postavljanja prednostnih ciljev in sposobnost organizacije, vztrajnosti ter sodelovanja. Kandidati, ki se želijo udeležiti postopka izbire, morajo najprej izpolniti spletno prijavo in jo še pred potekom roka za prijavo na želeno delovno mesto oddati na EPSO. Izpolnjevanje spletne prijave lahko kandidatu vzame tudi več ur. Nov postopek izbire sestoji iz dveh faz: prva faza poteka prek računalnika iz države članice EU (in iz nekaj držav nečlanic), druga faza pa v Bruslju (faza ocenjevanja). V drugi fazi se prevajalec oceni na podlagi praktičnih jezikovnih testov, skupinskih vaj, ustne predstavitve in strukturiranega intervjuja. Kandidati, ki uspešno prestanejo tudi drugo fazo, se uvrstijo na »rezervni seznam«. To je baza, iz katere institucije izbirajo osebe, ki je uspešno prestalo postopek izbire (EPSO 2010a). Na zadnji razpis za slovensko govoreče prevajalce z dne 13. 07. 2010 se je prijavilo kar 434 oseb (EPSO 2010b).

4 DIPLOMACIJA V LUČI RELEVANTNIH TEORIJ PREVAJANJA

Teorije nas silijo, da na stvari pogledamo z različnih zornih kotov, da dejansko razmišljamo o svojem početju namesto, da bi samo nekaj opravljali: teorije nam odprejo nova obzorja. In to je tudi moja lastna izkušnja. Prevajalci namreč po Pymu (2010b, 1-2) nenehno teoretizirajo. Vsakokrat, ko se odločajo o tem, ali bodo določeno besedo prevedli tako ali drugače, teoretizirajo. To teoretiziranje postane javno, ko ga izrazijo na glas, na primer ob pogovoru s kolegom, študentom, naročnikom ... Ko pride do nestrinjanj in do tehtnih argumentov, nastane podlaga za teorijo.

4.1 Ekvivalenca

V 50-ih in 60-ih letih prejšnjega stoletja so se po stoletjih debat o tem, ali naj bo prevod dobeseden ali ne, teoretiki posvetili bolj sistematični analizi prevajanja (Munday 2001, 35). Osrednji koncept teorij o prevajanju je prav gotovo ekvivalenca, vendar pa se pristopi k razumevanju tega razmerja med izhodiščnim in ciljnim jezikom močno razlikujejo. Dorothy Kenny tako izdelava t. i. ekvivalenčno tipologijo (Kenny v Baker 1998/2001, 77–78):

- ekvivalenca na podlagi predpostavke, da besedi v izhodiščnem in ciljnem jeziku predstavljata enako stvar v dejanskem svetu (referenčna ali denotativna ekvivalenca);
- ekvivalenca pomeni, da beseda v izhodiščnem oziroma ciljnem jeziku v mislih govorcev dveh različnih jezikov sprožita enake ali podobne asociacije (konotativna ekvivalenca);
- besedi se v izhodiščnem oziroma ciljnem jeziku uporabljata v enakem kontekstu (besedilnonormativna ekvivalenca);
- besedi v izhodiščnem oziroma ciljnem jeziku enako učinkujeta na bralca (pragmatična ali dinamična ekvivalenca);

- besede v izhodiščnem oziroma ciljnim jeziku imajo enake pravopisne lastnosti (formalna ekvivalenca);
- prevajalec izbira med spremenljivkami podobnosti glede na dane okoliščine (funkcionalna ekvivalenca);

Kot sem že razložila v poglavju 1.3 (glej stran 19), paradigma ekvivalence sloni na ideji, da sta si izhodiščni in ciljni jezik na neki ravni enakovredna. Toda pri tej paradigmi je izhodiščni jezik v nekem smislu vreden več, je nedotakljiv, saj se mu ciljni skuša čim bolj približati. Teorije iz te paradigme o prevajalcu ne govorijo kot o nosilcu akcije oziroma aktivnem členu komunikacije, ki lahko s svojimi odločitvami vpliva na razplet dogodkov. Če prevajalec že odloča, zgolj izbira med danimi možnostmi (funkcionalna ekvivalenca), a ne ustvarja novih. Na področju prevajanja v diplomaciji bi ustvarjalce ekvivalence lahko našli med prevajalci v Evropski uniji, ki skrbijo za prevode dokumentov, pri čemer si pomagajo s široko bazo prevodov podobnih dokumentov. Pym (2010c) je v enem svojih predavanj dejal, da postaja delo s pomočjo računalniških orodij, ki se v splošnem uporabljajo pretežno pri bolj tehničnih dokumentih ali obsežni dokumentaciji (op. a.), »*donkey work*«, kar bi v prevodu pomenilo težaško, ponavljajoče se in dolgočasno delo, k čemur pripomore tudi dejstvo, da »/.../ v prevode ni zaželeno vnašati romantike in pestrosti. Jezik evropske zakonodaje je suhoparen in pust in naj tak ostane tudi v slovenščini« (Evropska komisija 2010, 8). Od tvorcev ekvivalence, čeprav gre do določene mere celo zgolj za reprodukcijo (baze omogočajo avtomatični vnos že prevedenih odsekov besedil) v Evropski uniji se torej ne pričakuje, da so ustvarjalni, morajo pa obvladati jezike in pri svojem delu morajo biti natančni. Kljub dvojnemu ali trojnemu preverjanju prevodov lahko napačno prevedena beseda, ki se shrani v katero od baz, povzroči napake tudi v kasnejših dokumentih. Kakovost prevodov pa EU ne zagotavlja le s preverjanjem, temveč tudi tako, da prevajalci v glavnem prevajajo v svoj materni jezik. Teorije, ki pripisujejo večjo vlogo prevajalcu in ciljnimu tekstu, najdemo pri poststrukturalističnih in funkcionalističnih pristopih. Medtem ko je poststrukturalizem v ospredje postavil prevajalca kot avtonomnega bralca izhodiščnega teksta, funkcionalistični pristopi v ospredje postavljajo prevajalca v

vlogi ustvarjalca ciljnega teksta in poudarjajo namen (*skopos*), kateremu bo prevod služil, pri tem pa izhodiščno besedilo vržejo s prestola. V tistem času je bil način prevajanja odvisen od tega, kakšno je besedilo, ki se prevaja. Tak pogled, ki je sodil v paradigmo ekvivalence, je bil kmalu izzvan (Pym 2010b, 47).

4.2 Namen

Skopos je grška beseda, ki v prevodu pomeni namen, na področje teorij pa jo je leta 1984 uvedel Hans J. Vermeer, avtor, ki je šest let pred tem s prodornim člankom označil preobrat v razmišljanju o prevajanju, ki so ga kasneje poimenovali funkcionalizem (Hönig 2010, 9). Teorije v tem sklopu pravijo, da je prevod ustvarjen zato, da služi nekemu namenu. Izhodiščno besedilo je torej možno prevesti na različne načine, odvisno od tega, kakšna bo njegova funkcija (Pym 2010b, 44). Ta teorija izhodiščno besedilo vrže s prestola. Hkrati se prevajanje ne opisuje več zgolj kot lingvistična dejavnost, ampak kot prepletanje več disciplin (Hönig 2010, 10). Zagovorniki teh teorij (Vermeer, Reiss, Snell Hornby, Holz Mänttärri, če jih naštejemo samo nekaj) na prevajanje gledajo kot na »način vzpostavitve stikov med kulturami« (Ivir v Sanchez 2009, 107). Holz Mänttärrijeva na primer prevajalca vidi kot **strokovnjaka v medkulturnem komuniciranju**, katerega vloga je veliko večja od tega, da le prevaja (Pym 2010b, 44).

Shema 4.1: Shematski prikaz funkcionalističnih in ne-funkcionalističnih pristopov

FUNKCIONALIST		NE-FUNKCIONALIST
Prevajalec		
je zvest svojemu naročniku		je zvest avtorju
mora biti viden		biti mora neviden
Procesi prevajanja naj bodo		
usmerjeni k ciljnemu besedilu		usmerjeni k izhodiščnemu besedilu
Cilj prevajanja je		
komunikacijska ustreznost (acceptability)		jezikovna ekvivalenca
Prevajalska orodja vzeta iz		
psiho-, sociolingvistika, tekstovna lingvistika (podpora odločitvam)		primerjalna lingvistika leksikalna semantika (uporaba pravil)
Analogija		
gradnja mostov		prečkanje rek

Vir: Hönig (2010, 14).

Skopos in druge teorije v sklopu paradigme, ki izpostavijo ciljno besedilo in prevajalcu pripišejo večjo vlogo, pa vzbujajo naslednje dvome in vprašanja: Kdaj je prevajalec ustrezno usposobljen, da prevzame tudi vlogo nekakšnega razlagalca, celo prirejevalca izhodiščnega besedila? Kako lahko zagotovimo njegovo objektivnost in preprečimo samovoljnost? V mednarodnih odnosih se vsekakor ponovno kot pomembna izkaže prevajalčeva kulturna razgledanost, predvsem pa znanje – ne zgolj na področju jezikov, temveč na področju poznavanja politične zgodovine in kulture držav. Prevajanje v diplomaciji torej z vidika funkcionalističnih teorij služi spodbujanju in ohranjanju dobrih odnosov med državami; to je funkcija govorjenih in zapisanih besedil. Mar to ne pomeni, da mora biti tudi prevajalec pravzaprav kar diplomat? Po Felthamu (1988, 25–26) mora imeti diplomat attribute

svojih sodržavljanov, ki so poslovneži, administratorji ali uradniki, mora biti specialist, mora razumeti druge države, kulture, družbe in vedeti, kaj jih žene. Diplomata mora tako imeti specialistično znanje – poznati in razumeti mora svoje in tuje dežele. Sem sodi tudi poznavanje geografije, zgodovine, industrije in financ države, v kateri diplomata službuje, predvsem pa svoje države. Poznati mora mehanizme in postopke mednarodne komunikacije, svetovno mrežo trgovskih in finančnih ustanov in OZN, kodeks mednarodnega javnega prava ter zakone in druge pravne norme, ki uravnavajo mednarodne odnose. Razumeti mora tudi družbene in politične posledice medijske revolucije. Imeti mora profesionalne veščine in osebne lastnosti, ki omogočajo dobro pogajanje, poročanje, predstavljanje in vodenje (med drugim razgledanost, znanje tujih jezikov, analitičnost). Med njegove osebne odlike naj sodi tudi intelektualna zvedavost, želja po učenju, spoznavanju in vodenju. Mar niso vse to tudi lastnosti, ki jih pričakujemo od prevajalca oziroma še toliko bolj od tolmača v diplomaciji?

4.3 Kulturno prevajanje

Koncept kulturnega prevajanja lahko razumemo tudi kot dopolnitev ostalih paradigem s prenosom pozornosti na položaj posrednika, v katerem se znajde prevajalec, na atribut kulturne hibridnosti in na problematično naravo kulturnih meja, ki jih prečkajo vsi prevajalci (Pym 2010b, 144). Prvo teorijo, razvito na tem področju, je leta 1963 predstavil Mounin, ki je poudaril pomembnost tega, da se mora pri prevodu upoštevati tudi kultura, kajti le tako bo prevod dejansko lahko izpolnil svojo funkcijo (Mizani, 2010).

Izraz kulturno prevajanje pa ni nujno povezan s prevajanjem, kakršnega sem predstavila v tej nalogi. Tukaj se beseda prevajanje lahko uporablja tudi v odsotnosti izhodiščnega in ciljnega besedila. V mislih imam proces premika subjektov namesto premika od izhodiščnega k ciljnemu besedilu. Homi Bhabha v svoji knjigi iz leta 1994 za migrante, ki predstavljajo premikanje subjektov v prej

opisanem smislu, vidi dve možnosti: ali bo migrant ostal tak, kakršen je, ali pa se bo integriral v novo kulturo. Če to razmišljanje apliciramo na diplomate, ti se gibljejo po različnih kulturnih okoljih, ki so njihova delovna okolja, stvar ni tako dvoplastna. Ne moremo trditi, da se diplomati, še posebej imam v mislih tiste, ki so v državo gostiteljico poslani za dlje časa, obvezno popolnoma integrirajo v novo kulturo oziroma ostanejo popolnoma isti. Na tem mestu se lepo pokaže prednost dolgoročnih diplomatskih misij, ko diplomati in ne nazadnje pogosto tudi njihovi tolmači v državi gostiteljici ostanejo po več let in se v tem času učijo jezika oziroma izboljšujejo znanje jezika v njegovem "naravnem okolju", pri čemer se neizbežno sočasno učijo kulture države gostiteljice, kar jim, posledično, olajša medkulturno komunikacijo.

5 PREVAJALCI KOT ENAKOVREDNI AKTERJI V DIPLOMACIJI

Prevajalci v mednarodnih odnosih niso vedno uživali takšne stopnje ugleda, kakršno jim danes prinašata institucionalizacija in profesionalizacija poklica. Pogosto so pripadali takšnim ali drugačnim manjšinam. Krištof Kolumb je za svoja odkritja, pri katerih je potreboval tolmače, ugrabil domorodce in jih dal izuriti, da so mu tolmačili. V 40-ih in 50-ih letih 20. stoletja so simultano tolmačili vojni emigranti (angleščina), judje, ki so preživeli koncentracijska taborišča (nemščina) in druga generacija ruskih emigrantov (ruščina). Ker tudi sama vloga prevajalcev ni bila jasno opredeljena, so tolmači nase prevzemali – to so od njih pričakovali – velike odgovornosti, ki so močno presegle naloge jezikovnega posredovanja. Prevajalci so bili tako tudi vodiči, posredniki, raziskovalci, diplomati, ambasadorji in svetovalci (Baker 2010, uvodno poglavje). Veliko teh nalog tolmači nase prevzemajo tudi danes, pri tem pa še zdaleč niso brezzobi tigri, ampak imajo, predvsem na področju diplomacije, moč, ki se s profesionalizacijo in institucionalizacijo poklica legitimizira, moralna in etična načela (deontologija)²³ pa naj tolmaču preprečijo, da bi jo uporabil samovoljno.

Rolandova, ki moč tolmačev razume v pozitivnem smislu, pravi, da jo izkušeni tolmači lahko uporabijo, da »/.../ naivno stranko rešijo pred posledicami njene nevednosti« (1999, 166), se pri razčlenitvi prevajalčeve moči nasloni na Frenchovo teorijo družbene moči. V njej French (v Harper 1974, 117-118) našteje pet temeljev za moč, ki izhajajo iz odnosa med A in B: moč privlačnosti, ki temelji na tem, da A privlači B, strokovna moč, ki temelji na dojemanju B, da ima A več znanja in informacij, nagradna moč, ki temelji na zmožnosti A-ja, da posreduje nagrade za B, prisilna moč, ki temelji na A-jevi zmožnosti, da posreduje kazni za B-ja, ter legitimna moč, ki temelji na prepričanju B-ja, da ima A pravico usmerjati (*prescribe*) njegovo vedenje ali njegova mnenja. Rolandova (1999, 165-166) njegove

²³ Deontologija v prevajanju: moralna in etična poklicna pravila, med katera na področju prevajanja na primer sodijo: zaveza k zaupnosti, zaveza k natančnosti, usposobljenosti, objektivnosti, nepristranskosti, k spoštovanju tarif ZKTS ipd.

kategorije moči aplicira na tolmače:

- Moč privlačnosti nastopi, ko je osebi, ki potrebuje pomoč pri prevajanju, tolmač všeč kot oseba, in sicer v smislu, ki presega naklonjenost zaradi prevajalčeve strokovne usposobljenosti. Če je v tem primeru tolmač B, oseba, ki potrebuje prevod, pa A, lahko na primer domnevamo, da bi ta naklonjenost lahko vplivala na presojo A o ustreznosti B za določeno področje prevajanje. Kot sem v tej nalogi že poudarila, mora imeti tolmač v diplomaciji določena znanja, sposobnosti in lastnosti, ki se razlikujejo od znanj, sposobnosti in lastnosti tolmačev na drugih področjih prevajanja.
- Strokovna moč je najbolj očiten atribut tolmača, saj njegova znanja in veščine potrebujejo ljudje, ki želijo komunicirati s tistimi, katerih jezika ne govorijo.
- Nagradna moč je tudi pogosto atribut tolmačev. French je dobro izbral besedo posredovati, saj ni nujno, da tolmač nagrade v smislu ekonomske ali politične moči dejansko ima, jih pa lahko posreduje.
- Prisilna moč je kontrast nagradne in se nanaša na situacije, v katerih lahko tolmač posreduje kazni. Najbolj jasen primer je najbrž situacija, v kateri tolmač s slabim tolmačenjem njunih želja in občutkov povzroči, da se komunikatorja razjezita drug na drugega.
- Legitimna moč je moč, ki jo ima tolmač, ki pozna kulturi obeh komunikatorjev in po lastni presoji posreduje informacije tako, da bodo ustrezno razumljene.

Logarjeva (2008) poudari moč v drugačni luči: »Osrednji problem prevajanja nasploh in tolmačenja posebej je problem natančnosti. Tako je bil že od nekdaj pri tolmačenju prisoten občutek manipulacije, saj so jezikovni posredniki imeli pri svojem prevajanju precej veliko moč.« Na tem mestu še ugotavljam, da je bila v zgornji razčlenitvi prevajalčeve moči izpuščena zelo pomembna komponenta: prevajalčeva moč, da nečesa ne prevede. Tukaj lahko veliko vlogo odigrajo tudi prevajalčeva etična načela. Ali deontologija prevajalca zavezuje k temu, da prevaja tudi besedila, ki so v hudem navzkrižju z njegovimi osebnimi etičnimi načeli?

Na selektivnost prevajanja oziroma neprevajanja in manipuliranje tolmača z besedilom je v preteklosti zelo vplival tudi pojav, ko naj bi tolmači, zaradi lastnih interesov ali pa zaradi lastnega preživetja, ne bili zvesti izvirniku, kar pa je lahko včasih vodilo do popačene zgodovinske podobe dogodkov (Cronin v Logar 2008).

Če smo v tem poglavju ugotovili, da imajo prevajalci moč, pa velja poudariti, da je ta na področju diplomacije specifična. Če vzamemo za primer področje podnaslavljanja pri komercialnih televizijah v Sloveniji, ki je v zadnjih letih postalo »prehodni dom« za študente prevajalstva (pa tudi drugih fakultet) ali pa diplomante prevajalstva na začetku svoje poklicne poti, lahko brez kakršnih koli analiz ugotovimo, kateri prevajalci imajo večjo strokovno moč. Čeprav podnaslavljalci dosežejo široko občinstvo, se njihove napake ne štejejo za usodne, kar je najbrž razlog, da je vstop v to področje prevajanja tako poenostavljen. Po drugi strani napake tolmačev v diplomaciji lahko osramotijo in mečejo slabo luč na celotno državo. Tak primer je bil tolmač ameriškega predsednika Jimmyja Carterja, Steven Seymour, ki je Carterjev govor tolmačil v poljščino, njegove napake pa so za zmeraj zabeležene na svetovnem spletu:

- Namesto »Prišel sem, da bi se seznanil z vašimi pogledi na stvari in spoznal vaše želje za prihodnost« je v prevodu zazvenelo »Do Poljakov sem poželjiv«.
- »Ko sem odhajal iz ZDA« je postalo »Ko sem zapustil ZDA.«
- »Naš narod je bil zgrajen na ...« je postalo »Naš narod je bil spleten ...«
- »Vaše želje za prihodnost ...« je tolmač prevedel v »Vaše poželenje v prihodnosti ...« (Pippert 1977).

Še en vidik prevajalčeve moči je zagotovo zaupna narava nekaterih pisanih ali govornih besedil, ki so specifična za področje diplomacije. Na vprašanje, kako je z zaupnostjo pri prevajanju v diplomaciji, mi Plamen Hristov kar malo presenečeno odgovori, da je seveda samoumevno, da mora prevajalec na tem področju uživati visoko stopnjo zaupanja in integritete, saj bi v nasprotnem primeru v hipu ostal

brez dela, nato pa mi še pojasni, da so prevajalci k zaupnosti načeloma zavezani že s pogodbo o zaposlitvi oziroma primerljivo pogodbo, v posebnih primerih pa morajo pred prevajanjem oziroma tolmačenjem podpisati poseben dokument o zaupnosti.

Normo zaupnosti diplomatskih komunikacij so države v 20. stoletju kodificirale v 27. členu DKDO. Čeprav pomen tajnosti diplomatskih komunikacij prizna večina držav v mednarodnih odnosih, pa so si te od nekdaj prizadevale, da bi dobile vpogled v vsebino diplomatskih komunikacij drugih držav in si tako pridobile strateško prednost. V današnjem času sodobna tehnologija omogoča nove, hitreje načine diplomatske komunikacije, a je zaupnost te komunikacije veliko težje zagotoviti. Danes je odličen dokaz za to afera WikiLeaks, s katero neprofitna medijska organizacija razkriva tajne podatke in s tem skuša spodbijati tudi upravičenost zaupnosti diplomatske komunikacije, ker sama zagovarja transparentost delovanja državnih služb (Wikileaks). Eden od razlogov, ki jih komentatorji afere navajajo za to, da je bilo razkritje velikega števila tajnih dokumentov sploh možno, je tudi porast števila osebja, zadolženega za državno varnost, zaradi terorističnih napadov po svetu. S tem je dostop do varovanih podatkov dobilo večje število ljudi. Med njimi so seveda tudi prevajalci.

Čeprav je danes običajno, da so prevajalci v diplomatski službi neke države hkrati tudi njeni državljani, pa ni bilo vedno tako. Dokler ni prišlo do spoznanja, da je zaradi dejavnika zaupnosti bolj smiselno in varno zaposlovati lastne državljane, so prevajalci neredko služili več državam hkrati, le malokateri pa je užival tako moč kot prevajalec Friedrich von Gentz, ki je, medtem ko je bil na britanski plačilni listi, v svoj dnevnik zapisal: »Lord Carysfoot mi je po eni strani zaupal prevod angleške note Prusiji v francoščino, kmalu zatem pa mi je Graf Hagwitz naročil, naj prusko noto Angliji prevedem v nemščino« (Roland 1999, 53).

Po mojem mnenju prevajalcu v mednarodnih odnosih kljub vsemu enakovreden položaj s tistimi, ki ustvarjajo mednarodne odnose, najbolj upravičeno prinaša

njegova t. i. legitimna moč. Kot poznavalec različnih jezikov in kultur prevajalec pri medjezikovnem posredovanju namreč uporablja lastno presojo o tem, kako bo A pretvoril v B, pri čemer je na nek način ustvarjalec besedila B, hkrati pa s svojo poklicno kariero odgovarja za morebitne slabe odločitve, tako kot zanje odgovarjajo drugi akterji v mednarodnih odnosih, poklicani od ljudi, da v njihovem imenu sprejemajo odločitve.

6 ZAKLJUČEK

Na začetku te naloge sem si postavila tri delovna vprašanja in na vsa tri skušala poiskati odgovore. Zanimalo me je, kaj sploh je prevajanje v diplomaciji, vprašanje pa je že nakazalo predpostavko, da je področje prevajanja v diplomaciji specifično. Predmet prevajanja v diplomaciji je lahko vsa diplomatska komunikacija, ta pa je v nekaterih primerih zaupna, lahko poteka med glavnimi igralci mednarodnega odra, ali pa se odvija nekje v ozadju, med uradniki, podpornimi stebri diplomacije na višjih ravneh; vendar gre v vseh primerih za formalizirani način komunikacije, kar vpliva tudi na način, kako se ta prevaja. Diplomacija tako ustvarja tretji prostor, v katerem poteka medkulturno komuniciranje v različnih jezikih, pri tem pa prevajanje odigra ključno vlogo, saj takšno komunikacijo omogoča. **Prevajanje v diplomaciji je tako medij za medkulturno komuniciranje v diplomaciji, prevajalci pa potemtakem medkulturni posredniki, profesionalni komunikatorji, ki morajo uživati visoko stopnjo zaupanja. Od njih se pričakuje, da so dvokulturni oziroma vsaj odlični poznavalci obeh kultur, med katerima medjezikovno posredujejo.**

Izraz nosilci prevajanja v diplomaciji sem pri drugem vprašanju uporabila zato, ker to niso bili od nekdanjih izšolani prevajalci, kakršne poznamo od 40-ih let 20. stoletja, ko so po svetu začeli ustanavljati prve prevajalske univerze, ampak so bili sprva pogosto pripadniki manjšin; sužnji, emigranti, v času kolonialnih osvajanj domorodci, kasneje pa tisti pripadniki diplomatskega telesa, ki so pač govorili več jezikov. Danes so prevajalci v diplomaciji visoko izobraženi posamezniki, ki jih delimo na tolmače, in tiste, ki prevajajo napisana besedila, saj se njihove vloge in naloge v diplomaciji močno razlikujejo. Po eni strani se prevajalci pisnega besedila srečujejo z računalniško podprtim prevajanjem, ki od njih zaradi zahtev po vedno hitrejši in cenejši komunikaciji terja nenehno učenje tudi na področju računalništva, na drugi strani pa imamo tolmače, ki delajo pod hudim časovnim pritiskom in se morajo velikokrat v trenutku zanesti na lastno presojo. In prav na tem mestu najbolj do izraza pride njihova vloga, ki ima velikokrat tudi mnoge attribute vloge diplomata.

Z lastnimi odločitvami za prevod v to ali ono smer, za dodatno pojasnilo ali za ne-
prevod določenih delov besedila, lahko vplivajo na razvoj dogodkov v mednarodnih
odnosih.

Na potek prevajanja v diplomaciji je torej močno vplival tehnološki razvoj, tako v
smislu novih tehnologij za hitrejšo komunikacijo kot v smislu novih pripomočkov za
računalniško podprto prevajanje, na področju prevajanja govornje besede pa
izumi, ki so omogočili simultano tolmačenje. Iz razčlenitve tokokroga prevajanja
dokumentov pri Evropski komisiji, je razvidno, da pri vsakem koraku svojo vlogo
odigra programska oprema, ki omogoča hitrejše, usklajeno in tudi cenejše
prevajanje. Največjo spremembo so prinesli prevajalski pomnilniki, zaradi katerih
nobenega dela besedila, ki je kdaj že bilo prevedeno, ni treba ponovno prevesti,
splet in na njem locirane baze prevodov oziroma omenjeni pomnilniki pa
omogočajo, da na enem prevodu dela več prevajalcev hkrati. Po drugi strani je
tehnologija z razvojem simultane tolmačenja omogočila rast mednarodnih
organizacij po drugi svetovni vojni.

Prve refleksije o prevajanju so se pojavile pri Rimljanih, medtem ko je področje
prevajalskih teorij zaživelo in doživelo pravi razmah šele v zadnjih nekaj letih.
Najstarejša in hkrati najbolj razvejana je paradigma ekvivalence. V to paradigmo, ki
govori o enakovrednosti izvirnega in ciljnega besedila, sem uvrstila večino
prevajalcev pisnih besedil v diplomaciji, pri katerih se od prevajalcev ne pričakuje,
da bodo ustvarjalni, temveč da bodo izdelali prevod, ki bo čim bolj ekvivalenten
izvirniku. Nov pogled na delo tolmačev v diplomaciji se mi je ponudil ob prebiranju
teorije skopos, ki izvirno besedilo vrže s prestola in pravi, da se prevod prilagaja
svoji funkciji. Tolmač torej pri prevajanju upošteva, kakšna je želena funkcija
oziroma kakšen je namen prevoda. In čeprav sem nalogo začela pisati s skrito
domnevo, da je prevajanje v diplomaciji pravzaprav kulturno prevajanje, sem pri
preučevanju teorije s tem imenom ugotovila, da ima prevajanje v diplomaciji lahko
tudi drugoten pomen. Tu ne gre za prevajanje besedil, ampak za prevajanje
subjektov iz enega kulturnega okolja v drugega. Bi lahko med te subjekte uvrstili

tudi diplomate in tolmače v njihovi službi?

7 LITERATURA

- Baigori Jalon, Jesus. 2004. *De Paris a Nuremberg: naissance de l'interprétation de conférence*. Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa.
- Barbič, Nina. 2010. Intervju z avtorico. Elektronska pošta od 3. novembra do 5. decembra 2010.
- Baker, Mona in Kirsten Malmkjaer, ur. 1998. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Oxon: Routledge.
- Bassnett, Susan. 2002 *Translation Studies*. London: Routledge.
- Behrouz, Karoubi. *Ideology and Translation with a concluding point on translation teaching*. Dostopno prek: <http://www.translationdirectory.com/article233.htm> (5. december 2010).
- Benko, Vladimir. 1997. Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: FDV.
- Benko, Vlado. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Berković, Svjetlan. 2006. *Diplomacija I diplomatska profesija*. Dubrovnik: Urban Media.
- Bhabha, Homi. 1994. *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Sveto pismo: *Biblija.net*. Dostopno prek: <http://www.biblija.net/biblija.cgi?lang=sl> (20. september 2010).
- Bolewski, Wilfried. 2007. *Diplomacy and international law in globalized relations*. Berlin, New York: Springer.
- Crnović, Deja. 2009. Kaj so lani v dar prejeli slovenski funkcionarji? *Mladina*. (18). Dostopno prek: http://www.mladina.si/teodnik/200918/pistola_crvena_zastava_in_past_za_polhe (20. september 2010).
- Cronin, Michael. 2003. *Translation and Globalization*. London: Routledge.
- *Dunajska konvencija o pogodbenem pravu v francoskem izvorniku in slovenskem prevodu*. 1969. Uradni list SFRJ 30/72. 23. maj 1969.
- Eco, Umberto. 2001. *Otprilike isto: Iskustva prevođenja*. Zagreb: Algoritam.
- EPSO. 2010a. *Selection Procedures*. Dostopno prek: http://europa.eu/epso/discover/selection_proced/selection/index_en.htm (4. december 2010).

- --- 2010b. *Ongoing competitions - Translators / Interpreters*. Dostopno prek: http://europa.eu/epso/apply/on_going_compet/tra/index_en.htm (5. december 2010).
- --- 2010c. *Test*. Dostopno prek: http://europa.eu/epso/doc/en_translator.pdf (11. november 2010).
- Evropska komisija. 2010. *Jezikovna politika EU*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/index_sl.htm (10. oktober 2010).
- --- 2010. *Slogovni priročnik Komisije*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/translation/slovenian/guidelines/documents/styleguide_slovene_dgt_sl.pdf (15. december 2010).
- European Commission (EC). 2009. *Translation Tools and Workflow*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/tools_and_workflow_en.pdf (11. oktober 2010).
- Esperanto. 2008. *Cilji in izvor*. Dostopno prek: http://www.esperanto.si/c/509/Cilji_in_izvor/?preid=511 (13. december 2010).
- Feltham, Ralph G. 1998. *Diplomatic Handbook*. London in New York: Longman.
- Finfacts. 2006. *EU translation to cost €800 million in 2006; Irish language translation to add to additional costs of €30 million in 2007; 1,324,231 pages translated in 2005*. Dostopno prek: http://www.finfacts.ie/irelandbusiness/news/publish/article_10005657.shtml (20. oktober 2010).
- Harper, Nancy L., ur. 1974. ***Human Communication: Core Readings***. New York: MSS Information Corporation. Dostopno prek: Google Books.
- Hatim, Basil in Jeremy Munday. 2004/2006. *Translation: An Advanced Resource Book*. Oxon: Routledge.
- Hönig, Hans G. 1997. *Positions, Power and Practice: Functionalist Approaches and Translation Quality Assessment*. Dostopno prek: <http://www.informaworld.com/smpp/122831550544785689/content~db=all~content=a921563300~frm=abslink> (29. november 2010).
- Hristov, Plamen. 2010. Intervju z avtorico. Ljubljana, 29. september.

- IATE. 2007. *Inter Activ Terminology for Europe*. Dostopno prek: <http://iate.europa.eu/iatediff/SearchByQueryLoad.do?method=load> (11. november 2010).
- Kaše, Tamara. 2008. *Analiza razlik v medkulturnem komuniciranju v Evropi – implicitne dimenzije culture*. Dostopno prek: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/kase3705.pdf> (30. november 2010).
- Katan, David. 1999. *Translating Cultures*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Kurbalija, Jovan in Hannah Slavik, ur.. 2001. *Language and Diplomacy*. Dostopno prek: <http://library.northsouth.edu/Upload/Language%20and%20Diplomacy.pdf> (20. december 2010).
- Library of Congress. 1860. »*The Nigger*« *in the Woodpile*. Dostopno prek: <http://www.loc.gov/pictures/item/2003674571/> (5. oktober 2010).
- Logar, Nataša. 2008. *Osnove tolmačenja za prevajalce*. DVD. Ljubljana: Logar Nataša.
- Mizani, Samira. 2010. *Cultural Translation*. Dostopno prek: <http://www.translationdirectory.com/articles/article1507.php> (2. december 2010).
- Morgenthau, Hans J. 1993. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill.
- Movrin, David. 2010. *Fidus Interpres / Zvest prevajalec: Slike iz dveh tisočletij zgodovine prevajanja*. Ljubljana: Studia Translatoria 2.
- Munday, Jeremy. 2001/2002. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.
- Nick, Stanko. 1997. *Diplomacija: metode i tehnike*. Zagreb: Barbat.
- Nida, A. Eugene. 1991. *Theories of Translation*. Dostopno prek: <http://id.erudit.org/iderudit/037079ar> (12. november 2010).
- Phelan, Mary. 2001. *The Interpreter's Resource*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/9377700/The-Interpreters-Resource> (18. november 2010).
- Pippert G.W. 1977. US Translator Who Goofed Gets Benched, 31. december. *Sarasota Herald Tribune*. Dostopno prek: <http://news.google.com/>

newspapers?id=qcYyAAAAIBAJ&sjid=f2cEAAAAIBAJ&pg=5444,6463201&d
q=carter+polish+translation&hl=en (10. december 2010).

- Pym, Anthony. 1992. *Translation and Text Transfer. An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Vienna: Peter Lang.
- --- 2010a. *Dopisovanje avtorice s profesorjem prek družabnega omrežja Facebook*. Dostop omejen. Dostopno prek: <http://www.facebook.com/video/video.php?v=1066403356805&oid=119344071727&comments>
- --- 2010b. *Exploring Translation Theories*. Oxon. Routledge.
- --- 2010c. *Predavanja*. Dostopno prek: http://www.tinet.cat/~apym/publications/ETT/video_list.html (15. november 2010).
- Roland A., Ruth. 1999. *Interpreters as Diplomats: A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Russett Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- RTV SLO. 2009. *Na prevajalcih EU stoji*. Dostopno prek: <http://www.rtv Slovenija.si/evropska-unija/na-prevajalcih-eu-stoji/216350> (5. september 2010).
- --- 2009a. *Egipt v boju za izgubljenimi umetninami*. Dostopno prek: <http://www.rtv Slovenija.si/kultura/drugo/egipt-v-boju-za-izgubljenimi-umetninami/218849> (6. november 2010).
- Sanchez, T. Maria. 2009. *The problems of literary translation: A Study of the Theory and Practice of Translation from English into Spanish*. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers.
- Shimko, Keith L. 2005. *International Relations: Perspectives and Controversies*. ZDA: Houghton Mifflin Company.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: DZS.
- Stabej, Marko, Mojca Stritar, Jordi Magrinya, Jerneja Lipičnik in Darja Erbič. 2009. *Slovenščina v institucijah EU*. Dostopno prek: http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/jezikovna_vprasanja/Slovenscina_v_institucijah_EU.pdf (20. december 2010).

- STA. 2010. *Direktorat Evropskega parlamenta za prevajanje vodi Slovenec*. Dostopno prek: http://www.siol.net/eu/novice/2010/07/direktorat_evropskega_parlamenta_za_prevajanje_odslej_vodi_slovenec.aspx (5. November 2010).
- Taylor, Christopher. 1990. *Aspects of Applied and Experimental Research on Conference Interpretation*. Udine: Campanotto.
- Trivedi, Harish. *Translating Culture vs. Cultural Translation*. Dostopno prek: http://iwp.uiowa.edu/91st/vol4_n1/pdfs/trivedi.pdf (20. november 2010).
- *Vienna Convention on Diplomatic Relations*. 1961. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (10. oktober 2010).
- *Vienna Convention on Consular Relations*. 1963. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (10. oktober 2010).
- *Vienna Convention on Law of Treaties*. 1969. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (15. januar 2011).
- Vintar, Špela. 2006. *Računalniške tehnologije za prevajanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Vukadinović, Radovan. 1995. *Diplomacija: Strategija političnih pogajanj*. Ljubljana: Arah Consulting.
- *Zakon o javni rabi slovenščine* (ZJRS). Ur.l. RS 86/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=50690> (20. december 2010).
- *Wikileaks*. Dostopno prek: <http://www.wikileaks.si/> (15. december 2010).

PRILOGA A: Primer teksta za preizkus prevajalčevih sposobnosti pred zaposlitvijo v EU. Zahteva se prevod iz tujega v materni jezik. Vir: EPSO. 2010c.

1 Europe's rejected constitution may have thrown a spanner into many of
2 Europe's loftier policy aspirations - freezing the creation of an EU
3 foreign minister, for instance - but there's one institutional offspring
4 that carries on unscathed: the European Defence Agency (EDA).

5 Created just a year ago and operational since January, the agency is
6 largely unknown beyond Europe's clubby defence, industrial and security
7 policy circles. But it is growing fast, with a rapidly expanding
8 workforce and agenda, and new headquarters in central Brussels.

9 The EDA could become a real force for change in Europe's fractured and
10 highly protected national defence industries. As an intra-governmental
11 creation of the EU's Council of Ministers, it reports directly to
12 national capitals, for instance. This means that its legitimacy doesn't
13 hang on the Constitution, as EDA chief executive Nick Witney explains:
14 "The agency is not formally dependent on ratification of the
15 Constitution, since we were created by the Council as a separate legal
16 entity," he says. "So there's no direct impact on the work we're doing."

17 That means the EDA is free to concentrate on its own agenda: namely to
18 coax, badger and shove Europe's splintered defence industries into a
19 coherent whole.

20 A first step is to persuade national defence ministries to pool their
21 limited budgets to create economies of scale and collective demand.
22 Collective demand, so goes the argument, should lead to a collectivised -
23 or in other words, rationalised - defence supply industry.

24 The agency's remit spans everything from managing joint research projects
25 funded by various defence ministries to creating cross-border competition
26 for defence procurement within the EU. If the latter succeeds, that alone
27 will make history, because national defence procurement has been entirely
28 exempted from the EU's cross-border tendering rules that apply to all
29 other industrial sectors.

30 Confidentiality of information flowing to and from the EDA will be
31 imperative, not only for reasons of security but to protect industrial
32 and commercial secrets, because the EDA will be dealing directly with
33 Europe's defence industry players.

34 One of Witney's key roles will be to act as a broker between the defence
35 sector's "buyers and sellers" - the defence ministries and companies - as
36 his agency faces the prickly task of streamlining a €160 billion chunk of
37 Europe's economy intimately linked to the notion of national sovereignty.

38 But no notion is eternal. Referring to discussion within the EDA's
39 steering board, Witney says "there's simply no argument about the need to
40 further consolidate the EU's fractured defence industry. I've visited all
41 the national defence ministries and each is struggling to work out how
42 its limited budget can best be used. It all points to more consolidation
43 and rationalisation."

PRILOGA B: elektronsko pismo prevajalke Nine Barbič, zaposlene pri Evropski komisiji, z dne 21. oktobra 2010, kot odgovor na povpraševanje avtorice o začetkih in poteku njenega dela.

Sama sem pri EU začela kot stažistka na slovenskem prevajalskem oddelku na Evropskem parlamentu, in sicer pred petimi leti. Po stažu sem dobila pogodbo za 6 mesecev. Potem so me na Evropski komisiji vzeli najprej za eno leto. Potem še za dve in nazadnje so mi podaljšali pogodbo še za dodatna tri leta. To je največ, kar si lahko zaposlen kot začasni sodelavec, tj. če nimaš natečaja EPSO. Vstopnica je torej uspešno opravljen natečaj EPSO, s katerim pridobiš status uradnika in zagotovljeno delovno mesto do konca poklicne kariere. Začasnih sodelavcev jemljejo vedno manj, ker nekako zapolnijo delovna mesta z uradniki. Temeljni pogoj za opravljanje natečaja za prevajalce je diploma in dobro znanje vsaj še dveh drugih jezikov EU. Delo je prevajanje različnih besedil, ki jih proizvajajo evropske institucije. Na Parlamentu so bili to na začetku zapisniki sej, potem pa razna poročila, resolucije, veliko amandmajev. Na Komisiji gre bolj za uredbe, sklepe, poročila, razpise za natečaje in delovna mesta, sporočila za javnost. Tematika prevodov je odvisna od enote, v kateri si. Naša ima čez pravne stvari, zunanjo politiko, konkurenco, razvoj, humanitarne zadeve, Urad EPSO ... To je odvisno od naročnikov (generalnih direktorats in služb, ki so razdeljeni med tri enote na oddelku). Pri delu si pomagamo s Tradosom, našo notranjo bazo že prevedenih besedil (Euramis), bazo vseh zakonodajnih besedil, ki so jih izdale institucije (Eurlex) in drugimi računalniškimi orodji, spletnimi slovarji, glosarji in korpusi (Evroterm, Evrokorpus, Fida ...) ter nasploh z internetom. Pa seveda veliko tudi s posvetovanjem s kolegi in strokovnjaki na ministrstvih in institutih v Sloveniji. Na dan naj bi prevajalec prevedel približno 6 strani. Odvisno od zahtevnosti besedila. Je pa nekaj tudi dokumentov, ki so praktično že prevedeni (s pomočjo baze) in je treba samo vse natančno pregledati in popraviti razlike ali neustreznosti. Potem drug drugemu delamo tudi revizije (norma 20 strani na dan). Tako je vsak dokument tudi še enkrat preverjen s strani revizorja. Revidiramo in

ocenjujemo tudi zunanje (*freelance*) prevode. Velik poudarek je tudi na izobraževanju (jezikovnem, računalniškem in s specifičnih področij). Nina Barbič, prevajalka pri Evropski komisiji. Prejeto dne 5. december 2010.